

TARTU ÜLIKOOL  
ÕIGUSTEADUSKOND  
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Kadi Talts

**ALAEALISTE KURITEGEVUSE SOTSIAALSEST ENNETAMISEST**

Magistritöö

Juhendaja

lektor Silvia Kaugia

Tartu

2013

## Sisukord

SISSEJUHATUS.....	4
<b>1. ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETAMINE KRIMINAALPREVENTSIOONI ÜHE EESMÄRGINA.....</b>	<b>7</b>
1. 1. Kriminaalpreventsioon kui kuritegevuse kontroll ja ennetamine.....	7
1. 2. Kriminaalpreventsiooni tasandid.....	8
1. 2. 1. Kuritegelike kalduvuste mõjutamine.....	9
1. 2. 2. Olustikuline kriminaalpreventsioon .....	10
1. 2. 3. Kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon.....	10
1. 3. Karistusega seotud preventsioon.....	11
1. 4. Meetmed alaealiste kuritegevuse ennetamiseks Eesti kriminaalpreventsiooni raames.....	13
<b>2. ALAEALINE KUI KRIMINAALÕIGUSE ERISUBJEKT.....</b>	<b>16</b>
2. 1. Alaealiste karistamise põhimõtted.....	16
2. 2. Isiku vanus kriminaalvastutuse alusena.....	17
2. 3. Alaealise isiksuse arvestamine kriminaalmenetluses.....	20
<b>3. ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETAMISE OLULISEMATEST INSTITUTSIOONIDEST.....</b>	<b>23</b>
3. 1. Olulisemad mitteformaalsed institutsioonid.....	24
3. 1. 1. Perekond.....	24
3. 1. 2. Kool.....	27
3. 1. 3. Massimeedia.....	28
3. 2. Olulisemad formaalsed institutsioonid.....	30
<b>4. ALAEALISTE KURITEGEVUSE FORMAALSEST PREVENTSIOONIST PÄRNU LINNAS.....</b>	<b>35</b>

4. 1. Üldiselt.....	35
4. 2. Uuringu eesmärk, meetod ja valim.....	37
4. 3. Uuringu tulemuste analüüs ja järeldused.....	38
KOKKUVÕTE.....	51
About Social Prevention of Juvenile Delinquency	
Resumé.....	56
Kasutatud kirjandus.....	61
Kasutatud normatiivaktid.....	66
Kasutatud kohtulahendid.....	66
LISA 1. Küsimustik ja vastuste kokkuvõte.....	67

## SISSEJUHATUS

Tänapäeval ei läheneta enam kuritegevusele ainult kurjategijast lähtuvalt, vaid on aru saadud, et kuritegevus on sotsiaalne nähtus, mis on seotud nii ühiskonna arengu kui väärtustega.<sup>1</sup> Üha enam on hakatud tähelepanu pöörama sellele, kuidas kuritegevust senisest paremini ohjeldada. Ühelt poolt on teadmine, et õigusvastastele tegudele tuleb reageerida ning vajadusel rakendada karistusi, teisalt aga otsitakse võimalusi kuritegevuse põhjuste ennetamiseks.

Ühiskondlikke reegleid rikkuvate indiviidide kohtlemine on olnud igipõline küsimus. Peamiseks sekkumisviisiks on olnud karistus. Ometi on viimastel aastakümnetel saanud üha selgemaks, et karistuse mõju kuritegevuse vähendamisele on väga väike. Samal ajal on tõenduspõhine lähenemine kujunenud kuriteoennetuse keskseks printsiibiks. Ennetuse eesmärk on kõrvaldada kuritegevuse põhjused ja soodustegurid, vähendada võimalusi kuritegelikuks käitumiseks ning hoida ära või raskendada kuritegude toimepanemist.<sup>2</sup> Üksmeel on kujunenud selles, et kuritegevusega seotud probleemide lahendamine ei saa olla ainult õiguskaitse süsteemi ülesandeks. Vajalik on koostöö erinevate institutsioonide vahel nii riigi kui kohaliku omavalitsuse tasandil.<sup>3</sup> Alahinnata ei saa siin ka mitteformaalseid institutsioone. Selleks, et koostöö erinevate institutsioonide vahel toimiks, peab olema selge nii probleemide olemus kui nende võimalikud lahendusvariandid.

Alaealiste kuritegevus on äratanud kriminoloogide tähelepanu märksa enam kui täisealiste kuritegevus. Seda asjaolu on võimalik seletada erinevate põhjustega: 1) alaealised on kriminaalselt kõige aktiivsem vanusegrupp. Isikud, kes alustavad kuritegelikku karjääri alaealistena, kalduvad omama pikemat kuritegelikku karjääri kui hiljem kuritegelikule teele asunud; 2) nad panevad oma kuritegeliku karjääri jooksul sagedamini toime raskeid kuritegusid. Nimetatud asjaolu on võimalik seletada kahel viisil. Esiteks on alaealistena kuritegelikule teele asunutel lihtsalt pikem periood, mille jooksul nad saavad kuritegusid toime panna. Teiseks, alaealised kurjategijad on vähem haaratud tavapärasesse normikuulekasse tegevusse ja seetõttu on neil rohkem aega kuritegelikuks käitumiseks. Usutakse, et alaealiste kuritegevusel on

---

<sup>1</sup> K. Talts. Kohaliku omavalitsuse roll vanglast vabanenud isikute rehabilitatsioonis. Bakalaureusetöö. Tartu 2010, lk 5.

<sup>2</sup> T. Edovald. Ülevaade alaealiste kuritegevuse strateegiast ja programmidest maailmas. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium, Tallinn 2005, lk 5. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=36260/%DClevaade+alaealiste+kuritegevuse+v%E4hendamise+programmidest%26%238230%3B.pdf> (02.02.2013)

<sup>3</sup> K. Talts, lk 5.

spetsiifilised, muust kuritegevusest erinevad põhjused ning et alaealiste kurjategijate parandamine ja ümberkasvatamine on oluliselt tõenäolisem kui täiskasvanud kurjategijate puhul.<sup>4</sup>

Kriminaalpoliitika üldiseks eesmärgiks on ühiskonna turvalisuse tagamine süütegude ennetamise ja nende reageerimise, süütegudega tekitatud kahju vähendamise ning õigusrikkujatega tegelemise kaudu.<sup>5</sup> Esmasteks alaeasmärkideks on korduvkuritegevuse ning alaealiste kuritegevuse ennetamine. Järjest rohkem on hakatud rääkima kuritegevuse ennetamise alasest koostööst erinevate institutsioonide vahel. Lisaks riiklikele institutsioonidele on rohkem hakatud tähelepanu pöörama ennetusalasele tegevusele kohalikul tasandil, kus kohalik omavalitusus teeb vastavalt võimalustele koostööd erinevate organisatsioonidega. See võib olla tingitud muuhulgas asjaolust, et kohalikul tasandil märgatakse probleeme paremini, samas võimaldab koostöö ka ressursside paremat jaotamist.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, missugused on sotsiaalsed institutsioonid, mis alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevad ning millised on nende käsutuses olevad meetmed selle ülesande täitmisel.

Lisaks teemakohasele teoreetilisele materjalile viis autor Pärnu linna alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevates asutustes ja organisatsioonides läbi empiirilise uuringu, et saada teavet ennetustöö korraldamise kvaliteedi ning organisatsioonide ja asutuste omavaheliste koostöö efektiivsuse kohta. Uuringu läbiviimiseks valiti Pärnu linn, sest autor peab oluliseks ennetusalase tegevuse uurimist kohaliku omavalituse tasandil. Kuna Pärnu on töö autori kodulinn, siis sai see otsustavaks just selle linna valikul. Uuring viidi läbi ajavahemikul 01.04. – 17.04.2013.a. kuues asutuses ning vastajaid oli kokku 10.

Käesoleva magistritöö autor loodab, et antud töö järeldusi saavad kasutada ametnikud ja teised isikud, kelle põhiülesandeks on töötamine alaealiste õigusrikkujatega, tegelemine seadusekuulekate noortega ning kriminaalpoliitika kujundamine. Töö tulemuste põhjal on võimalik kavandada edasisi tegevusi alaealiste kuritegevuse ennetamise alase koostöö korraldamisel Pärnu linnas. Teema on aktuaalne seetõttu, et alaealiste kuritegevuse ennetamine

---

<sup>4</sup> J. Ginter, J. Sootak. Alaealiste kriminaalõigus – lõpuks ka Eesti variant. – Juridica, 1998, nr 4, lk 181.

<sup>5</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“. Seletuskiri, lk 12. Arvutivõrgus: [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+\(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018).pdf) (02.02.2013)

võimaldab ära hoida kuritegusid täiskasvanueas, korduvkuritegevuse ennetamine vähendab kuritegude arvu ning kuriteoohvriks langemise riski.

Töö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis avatakse kriminaalpreventsiooni mõiste ja tasandid ning vaadeldakse alaealiste kuritegevuse ennetamise meetmeid Eesti kriminaalpreventsiooni raames.

Teises peatükis selgitatakse, miks alaealisi koheldakse kriminaalõiguses erinevalt kui täiskasvanuid. Tuuakse välja alaealise vanusest ja isiksusest tulenevad erisused ning selgitatakse nimetatud asjaolude arvestamise vajadust kriminaalmenetluse raames.

Kolmandas peatükis keskendutakse alaealiste kuritegevuse ennetamise olulisematele institutsioonidele nii ühiskondlikul kui riiklikul tasandil ning selgitatakse vastavate institutsioonide rolli alaealiste kuritegevuse ennetamise alases tegevuses.

Töö neljas peatükk on pühendatud Pärnu linna alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevates asutustes ja organisatsioonides läbi viidud uuringule. Avatakse uuringu eesmärk, kirjeldatakse uuringu meetodit ja valimit ning esitatakse uuringuandmete analüüsi tulemused.

# 1. ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETAMINE KRIMINAALPREVENTSIOONI ÜHE EESMÄRGINA

## 1.1. Kriminaalpreventsioon kui kuritegevuse kontroll ja ennetamine

Kriminaalpreventsiooni olemuse ja eesmärgi käsitlemise vajalikuks eeltingimuseks on kõnealuse nähtuse mõiste avamine. Kriminaalpreventsiooni mõiste on eesti keelde tulnud inglisekeelsest sõnapaarist *Crime prevention*, mis otsetõlkes on kuritegude ennetamine.<sup>6</sup> Erialases kirjanduses määratletakse kriminaalpreventsiooni kui praktilist tegevust kuritegevuse ärahoidmiseks ja kontrollimiseks (ka seda tegevust uuriva ning seletava õpetusena) peamiselt kahest aspektist: tegevuse sisu ja valdkondade kaudu.<sup>7</sup>

Küsimusele, kas preventsiooni eesmärk on kuritegevus lõpetada, on vaid üks vastus: ideaalis tuleks seda taotleda, kuid tegelikult ei ole seda eesmärki võimalik täita. Seepärast oleks otstarbekas asendada sõna *preventsioon* sõnaga *kontroll*.<sup>8</sup> Kuna kriminaalpreventsioon ei sea kuritegevuse lõpetamise ehk täieliku väljajuurimise eesmärki, vaid taotleb üksnes kindla ja stabiilse kontrolli saavutamist kuritegevuse üle, selle hoidmist üldsusele talutavates raamides, siis peetaksegi sisuliselt õigemaks kasutada kriminaalpreventsiooni mõistelise sünonüümina kuritegevuse kontrolli, mitte ennetamist. Põhimõtteliselt on see õige, kuid niivõrd kui kontroll ise kannab endas ennetuslikku potentsiaali, pole lõpuni väär kõnelda ka ennetamisest.<sup>9</sup>

Teadlased ei ole kriminaalpreventsiooni mõistet üheselt määratlenud peamiselt seetõttu, et puudub üksmeel selles, milliste kuritegude ennetamiseks tuleb preventsioonialast tööd teha, seega on oluline määratleda ka need preventsioonitöö valdkonnad, millega kriminaalpreventsioon tegeleb. Kui lähtuda eri ametkondade tegevusest, siis on kriminaalpreventsiooni võimalik määratleda mitmeti. Kõige üldisema määratluse kohaselt hõlmab kriminaalpreventsioon kõiki kuritegevust vähendavaid abinõusid. G. Kaiser`i arvates tuleb kriminaalpreventsioonina vaadelda kõiki meetmeid, mille eesmärk on takistada kuritegevuse levikut ning vähendada kuritegude raskust ja kuritegude toimepanemise võimalusi, samuti mõjutada potentsiaalseid õigusrikkujaid ja üldsust.<sup>10</sup> Mõjutamine võib endast kujutada erinevate meetmete rakendamist – nii vanglakaristuse

---

<sup>6</sup> T. Pärn. Kriminaalpreventsioon. – Õigus ühiskonnas. Artiklite kogumik. S. Kaugia (koost). Tartu 2006, lk 151.

<sup>7</sup> J. Graham, T. Bennet. Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Tallinn 1998, lk 18.

<sup>8</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 19.

<sup>9</sup> R. Raska. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn 2002, lk 171.

<sup>10</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 19.

määramist, teiste õigusabinõude rakendamist kui ka isikute majandusliku seisundi parandamist. Viimane on siiski üpris lai tõlgendus ning seetõttu kasutatakse seda harva.

Kuriteoennetus on püüe kõrvaldada või vähendada kuritegevuse põhjuseid ja soodustegureid, vähendada võimalusi kuritegelikuks käitumiseks, hoida ära või raskendada kuritegude toimepanemist riiklike institutsioonide, kohalike omavalitsuste ning elanikkonna koostöös.<sup>11</sup> Põhimõtteliselt on mõeldav, et riigi institutsioone abistavad ka kodanikualgatused, näiteks naabrivalve, kuid autori arvates peaks kuritegevusega võitlemise põhiraskus jääma pigem riiklikele institutsioonidele. Võib olla raske täpselt piiritleda, kus algab ja lõpeb ametlike institutsioonide tegevus ning sellepärast ei ole kriminaalpreventsiooni praktikas seatud eemärgiks selgete piiride tõmbamist riikliku ja kodanike omaalgatusliku tegevuse vahel. Kriminaalpreventsiooni võib vaadelda kui riigi organite, kohaliku omavalitsuse ja üldsuse poolt rakendatavaid meetmeid, mille eesmärk on vähendada kuritegude arvu ning raskust. Oluline on just koostöö nimetatud organite ja üldsuse vahel.<sup>12</sup>

## **1.2. Kriminaalpreventsiooni tasandid**

Erialakirjanduses pole üksmeelt küsimuses, kuidas kriminaalpreventsiooni liigendada. Sellegipoolest on võimalik viidata mõnele enamlevinud ja vastavalt selle ka enam tunnustatud liigendusele.<sup>13</sup> Brantingham ja Faust liigitasid preventisooni lähtuvalt tervishoiu profülaktikamudelitest ning jagasid tegevused kolmeks: esmatasandi e. primaarne, teisetasandi e. sekundaarne ja kolmanda tasandi e. tertsiaalne preventisioon.<sup>14</sup> Seda liigitust on kritiseeritud seetõttu, et ei selgu, kes ikkagi peaks tegutsema, et õigusrikkumisi ära hoida. Liigituse põhipuuduseks peetakse seda, et teadusele tuginevat tervishoiumudelit rakendades kaudselt nõustatakse põhimõttega, mille järgi on kuritegevuse põhjusi võimalik selgitada samamoodi kui haigestumise põhjusi.<sup>15</sup> Sellega ei saa aga nõustuda, sest kuritegevuse põhjuste kohta on palju erinevaid teooriaid, mis tihti püüavad üksteist kummutada.

J. J. Van Dijk ja J. De Waard on eelnevalt kirjeldatud liigitust toetanud ning omalt poolt juurde lisanud kuriteoohvrite suhtes rakendatavad preventiivabinõud. Paul Ekblom- i järgi on kuritegusid pigem võimalik ära hoida kui mõjutada kuritegeliku sündmuse elemente. P. Ekblom

---

<sup>11</sup> Kuriteoennetuse kodulehekülj. Arvutivõrgus: <http://www.kuriteoennetus.ee> (04.02.2013)

<sup>12</sup> K. Talts, lk 6.

<sup>13</sup> R. Raska, 2002, lk 173.

<sup>14</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 20.

<sup>15</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 21.



nimetab neid tasandeid järgnevalt: 1) preventiivmeetodite väljatöötamine ja nende kaudse toime selgitamine; 2) preventiivmeetmete võtmise eesmärgi selgitamine: kas meetmed võetakse olukorra või õigusrikkuja muutmiseks; 3) teatavat liiki kuritegude kindlakstegemine, mille ärahoidmiseks strateegia välja töötatakse.<sup>16</sup> Ka viimati kirjeldatud liigitus ei ole leidnud praktikas rakendamist ega järgimist. Enim on räägitud aga preventsiiooni kolmest põhiliigist: kuritegelike kalduvuste mõjutamine, olustikuline kriminaalpreventsiioon ja kohaliku tasandi kriminaalpreventsiioon.

### **1.2.1. Kuritegelike kalduvuste mõjutamine**

Selle kriminaalpreventsiiooni tasandi korral rakendatakse sotsiaalseid ja hariduslikke meetmeid. Üldine eesmärk on jõuda kuritegevuse algsete põhjusteni, välja selgitada asjaolud ning tegurid, mis ajendavad isikuid kuritegusid toime panema.

Sotsiaalsete ja hariduslike ennetusmeetmete rakendamise all mõeldakse kuritegude ennetamisstrateegiaid, mis põhinevad kuritegevust põhjustavate tegurite mõjutamisel sotsiaal-, haridus-, noorte-, kultuuri-, aga ka kiriku-, majandus-, liiklus- jms poliitika kaudu. Nende abil tuleb luua vajalikud eeldused ja optimaalsed tingimused kõigi ühiskonnaliikmete, s.h ka alaealiste sotsialiseerimiseks vastavalt ühiskonnas püstitatud eesmärkidele. Sotsiaalsete ja hariduslike ennetusmeetmete seisukohalt on seega oluline tagada laste kasvatus ja nende sotsialiseerimine haridussüsteemi, noorsootöö valdkondade jms kaudu. Oluline on tegeleda noortega enne, kui on ilmnunud probleemid.<sup>17</sup>

Kuritegelike kalduvuste mõjutamise sisuks on arendada ja motiveerida õiguskuulekust ning kõrvaldada süütegude toimepanemise ühiskondlikud põhjused.<sup>18</sup> Nendeks põhjusteks on näiteks isiku sotsiaalne ebapädevus ja sotsiaalsete tagatiste vähesus ning muud sotsiaalvaldkonna puudused. Sotsiaalvaldkonna puuduste kõrvaldamiseks tuleks tegeleda selliste kriminogeensete teguritega nagu nt tööpuudus, kodutus ja järelevalvetus.<sup>19</sup> Kuritegelike kalduvuste mõjutamise

---

<sup>16</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 21-22.

<sup>17</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009, lk 25. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=26774/Alaealiste+kuritegevuse+v%20vähendamise+arengukava+aastateks+2007-2009.pdf> (01.02.2013)

<sup>18</sup> L. Brikkel. Süüteoennetuse projektide planeerimine, vormistamine, juhtimine ja hindamine. Sisekaitseakadeemia 2009, lk 5. Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/15989/9789985671658.pdf?sequence=1> (01.02.2013)

<sup>19</sup> K. Talts, lk 7.

abinõusid tuleks rakendada just laste ja noorte puhul, sest enamik täiskasvanud õigusrikkujaid on alustanud seadusevastaste tegude toimepanemist juba noorukieas.<sup>20</sup>

### **1.2.2. Olustikuline kriminaalpreventsioon**

Teise tasandi preventsoonitöö eesmärk on selgitada riskitegurid ja tegeleda isikutega, kes kalduvad kuritegelikult käituma ehk potentsiaalsete õigusrikkujatega tegelemine. Kuritegude ärahoidmiseks peab teadma, mis motiveerib kurjategijat, missugused võimalused on tal kuritegu toime panna ja millised asjaolud aitavad seda vältida. Tähtis on mõjutada kuritegevusele kalduvaid isikuid loobuma kuriteo toimepanemisest. Selleks püütakse välja selgitada, mis motiveerib kurjategijat, millised võimalused on tal kuritegu toime panna ja millised asjaolud aitavad seda vältida. Sellel tasandil on meetmete kohaldamise efektiivsus suurem nn juhukurjategijate puhul. Meetmete kohaldamise eesmärk on vähendada potentsiaalse õigusrikkuja võimalusi kuritegu toime panna ja suurendada vahelejäämise riski.<sup>21</sup> Selleks tuleb kuritegeliku ründe objekt kõrvaldada või teha raskemini kättesaadavaks ning luua vastavad olud, näiteks paigaldada valvekaamerad või turvalukud. Lisaks loetletud meetmetele on sellel tasandil oluline roll ka nõustamisel.

### **1.2.3. Kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon**

Kõnealusel kriminaalpreventsiooni tasandil tegeletakse kuriteo tagajärgedega. Kriminaalpreventsioon on suunatud juba õigusrikkumise toime pannud isikule. Eesmärk on ära hoida, et õigusrikkumise toime pannud isikud ei pöörduks tagasi kuritegelikule teele. Seda võimaldavad asjakohane karistus, õige kohtlemine, kurjategija ja ohvri lepitamine ja mitmesugused resotsialiseerimisprogrammid. Sotsiaaltreeningud ja -kursused aitavad kuriteo toimepannud isikul tavaühiskonda tagasi pöörduda. Toetades ja abistades püüavad ühiskond ja riik korduvkuritegusid vähendada ning tavaühiskonda tagasitulnute sotsiaalset vastutust suurendada, samuti taastada kannatanute turvatunne ja heastada tekitatud kahju.<sup>22</sup> Sel tasandil kasutatav preventiivmeetod on individuaallähenemine, mis tähendab õigusrikkuja õiget kohtlemist ja rehabiliteerimist või ka tema isoleerimist edaspidiste õigusrikkumiste ärahoidmiseks.<sup>23</sup> Alaealiste õigusrikkujate puhul on mõistlik kasutada just viimasena kirjeldatud preventiooni võimalusi, sest noore inimese mõjutamine on lihtsam ja tõenäoliselt annab

---

<sup>20</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 26.

<sup>21</sup> L. Brikkel, lk 6.

<sup>22</sup> K. Talts, lk 8.

<sup>23</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 21.

paremaid tulemusi kui täiskasvanute puhul. Sellegipoolest tuleb kõiki preventsiiooni meetmeid vaadelda terviksüsteemina, milles nad üksteist täiendavad ja toetavad.

Järgnevas tabelis on kokkuvõtvalt välja toodud kriminaalpreventsiiooni põhitasandid ja nende sisu.

**Tabel 1. Kriminaalpreventsiiooni põhitasandite liigitus ja nende sisu**

Preventsiiooni liik	Tegevus	Kellele suunatud	Eesmärk
Kuritegelike kalduvuste mõjutamine	kujundada õigusteadvust, arendada, motiveerida õiguskuulekust	ühiskond	selgitada ja kõrvaldada kuritegude toimepanemise põhjused, ajendid ja soodustegurid
Olustikuline kriminaalpreventsiioon	vähendada potentsiaalse õigusrikkuja võimalusi kuritegu toime panna, suurendada vahelejäämise riski	potentsiaalne õigusrikkuja	selgitada riskitegurid ja tegeleda riskirühmadega
Kohaliku tasandi kriminaalpreventsiioon	toetamine ja abistamine, leida õige kohtlemine	õigusrikkumisi toime pannud isikud	vähendada korduvkuritegevust

Allikas: Autori koostatud

### 1.3. Karistusega seotud preventsiioon

Karistusseadustiku §-s 56<sup>24</sup> on öeldud, et karistuse mõistmisel arvestatakse võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Karistusega seotud preventsiioon jaguneb üld-ja eripreventsiiooniks. Üldpreventsiioon on inimeste (peale konkreetse kurjategija) mõjutamine kuritegusid mitte toime panema.<sup>25</sup> Üldpreventsiiooni puhul lähtutakse kahest aspektist: üks on negatiivne üldpreventsiioon, mis lähtub karistusähvardusest ja asjaolust, et kriminaalõigus peab omama psühholoogilist mõju nende isikute suhtes, kes ei ole veel kuritegu toime pannud, st et potentsiaalsest kuriteost loobutakse seetõttu, et teatakse, milline karistus sellele võib järgneda. Teine on positiivne üldpreventsiioon,

<sup>24</sup> Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364.

<sup>25</sup> L. Auväärt. Kriminaalkaristuse teadvustamisest õiguslikus resotsialiseerimises. – Õiguse sotsiaalsest olemusest ja toimest ühiskonnas. Artiklite kogumik. S. Kaugia (koost). 2009, lk 208.

mis põhineb asjaolul, et karistusähvardus ja karistuse kohaldamine tugevdavad õiguskorda ja inimeste õiguskuulekust.<sup>26</sup> Õiguskirjanduses märgitakse, et positiivne üldpreventsioon peab kinnitama inimeste usku normi kehtivusse ja usaldust õiguskorra vastu. Üldpreventsiooni ülesanne on näidata karistusõigust ühiskonda kaitsva institutsioonina, millel on ka kindlustuseesmärk, mida ei tohi aga realiseerida süü piire ületavalt.<sup>27</sup> Samas peaks määratud karistus näitama õigusrikkumise toime pannud isikule ühiskonna suhtumist ja andma selge signaali, et kuritegudele reageeritakse ning vajadusel järgneb karistus. Üldpreventsiooni eemärk on näidata selgelt, et toimepandud kuriteo ja karistuse vahel on seos.

Isik ei ole KarS § 56 lg 1 järgi iseseisev (teost lahutatud) karistuse kohaldamise alus. See aga ei tähenda, et karistuse mõistmisel saaks jätta isiku üldse tähelepanuta. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et süüpehimele rajatud karistusõiguse järgi ei ole võimalik konkreetsest teost lähtuvat süüetteheidet mõõta teo toimepanija isiksuse omapärasid arvestamata.<sup>28</sup> Eripreventsiooni eesmärk on mõjutada juba kuriteo toime pannud isikuid tulevikus mitte kuritegusid toime panema. Seda efekti võib karistus avaldada kolmel viisil: 1) pärast karistuse ärakandmist ei julge kurjategija enam kuritegusid toime panna, kartes saada uuesti karistada (hirmutamise); 2) karistus välistab oma olemuse tõttu selle, et kurjategija võiks teatava tulevikuperioodi jooksul kuritegusid toime panna (kindlustamine); 3) süüdimõistmise ja karistuse mõjul muutub kurjategija mõttelaad selliselt, et ta ei soovi enam kuritegusid toime panna (kasvatamine).<sup>29</sup> Igasugune mõjustamine toimub läbi isiksuse, tema hoiakute muutmise kaudu. Seetõttu peab karistuse eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks - prognoosimaks, milline karistus on efektiivsem, mõjustamaks süüdlast edaspidi süütegude toimepanemisest hoiduma - arvestama ka süüdlase isikut.<sup>30</sup>

---

<sup>26</sup> L. Auväärt, 2009, lk 210.

<sup>27</sup> M. Kruusamäe. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Analüüs. Tartu 2012, lk 19. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/1391/Karistuse%20kohaldamise%20etapid.pdf> (25.04.2013)

<sup>28</sup> M. Kruusamäe, lk 19.

<sup>29</sup> L. Auväärt, 2009, lk 212.

<sup>30</sup> Riigikohtu 13.05.2004.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-40-04.

#### 1.4. Meetmed alaealiste kuritegevuse ennetamiseks Eesti kriminaalpreventsiooni raames

Alaealiste kuritegevuse ennetamise puhul keskendutakse ühele grupile lähtudes selle eripärast. Preventsiooni-alase tegevuse kavandamisel peetakse silmas lapse erinevat staatust, käitumist ning psühhikat võrreldes täiskasvanutega. Kõikide lapse arengut parandavate meetme puhul on sageli kõrvalefektiks kuritegevuse vähendamine<sup>31</sup> muidugi ei saa kindlalt väita ega tõendada, et kui inimene kohaneb sotsiaalselt paremini ning käitub õiguskuulekalt, on see kindlasti saavutatud lapsepõlves rakendatud meetmete tulemusena. Põhjuseid, miks inimene satub seadusega vastuollu, on keerulised ja neid on mitmesuguseid. Näiteks R.Tarling peab kuritegevust soodustavateks asjaoludeks probleemset käitumist lapsepõlves ning narkootikumide ja alkoholi kuritarvitamist, ta rõhutab ka perekonna, kooli ja eakaaslaste mõju nooruki kujunemisele. Uurimused näitavad, et inimese sotsiaalne küpsemine ja ühiskonda integreerumine ning õiguskuulekus sõltuvad oluliselt perekonna koosseisust ja perekondlikest suhetest.<sup>32</sup> Alaealiste kuritegevuse ennetamiseks rakendatavate meetmete valikul tuleb kõiki eelpool nimetatud asjaolusid arvesse võtta.

Raamdokumendiks kriminaalpreventsiooni s.h alaealiste kuritegude ennetamisel on „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“<sup>33</sup> (edaspidi arengusuunad). Arengusuundadega on määratud kriminaalpoliitika pikaajalised eesmärgid ja tegevused, millest avalik sektor peab lähtuma oma tegevuste kavandamisel ning elluviimisel. Tegemist on visioonidokumendiga, mis abistab ja suunab kriminaalpoliitika ning valitsuse otsuseid. Arengusuundades jagunevad ennetusmeetmed esmatasandi, teise ning kolmanda tasandi meetmeteks. Kui esmatasandi ennetus hõlmab üldiseid sotsiaalseid meetmeid, siis teise tasandi ennetus on rohkem seotud konkreetse õigusrikkumise ennetamisega, kolmandal tasandil aga tegeletakse edasiste õigusrikkumiste ärahoidmisega. Arengusuundades märgitakse, et süütegude ennetamine peab toimuma eelkõige kohalikul tasandil.<sup>34</sup> Arengusuundades on alaealiste kuritegevuse ennetamiseks seatud järgmised eesmärgid: alaealiste kuritegelikule teele sattumise vältimiseks ning riskilaste varajaseks tuvastamiseks tuleb kohalikel omavalitsustel välja töötada kasvukeskkonnas esinevate

---

<sup>31</sup> J. Saar. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduurimuse andmetel). Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003, lk 71.

<sup>32</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 25.

<sup>33</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. Arvutivõrgus: [www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50603/Kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018.pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50603/Kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018.pdf) (01.02.2013)

<sup>34</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“. Seletuskiri, lk 17. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=47571/Seletuskiri.pdf> (04.02.2013)

probleemide varajase tuvastamise süsteem, Sotsiaalministeeriumil koos kohalike omavalitsustega tuleb arendada lapsevanemate vanemlikke oskusi ning parandada valdkonna spetsialistide koostööd; koolikeskkonnas esinevate probleemidega tegelemine aitab vältida alaealiste kuritegelikule teele sattumist, Haridus- ja Teadusministeeriumil tuleb koos kohalike omavalitsuste ja koolidega rakendada meetmeid koolikohustuse mittetäitmise, koolikiusamise ning teiste koolikeskkonnas esinevate õpilaste vaimset ja füüsilist turvalisust mõjutavate probleemide vältimiseks; alaealiste kuritegudele paremaks reageerimiseks tuleb Haridus- ja Teadusministeeriumil tagada alaealiste komisjonide ning nende kohaldatavate mõjutusvahendite ühtlane kvaliteet üle Eesti, soodustada kohalike komisjonide loomist ning tagada, et süütegude arutelu alaealiste komisjonis ei ületaks üldjuhul 14 päeva; erikoolid ei tohi soodustada alaealiste korduvõigusrikkumisi, vaid peavad toetama alaealiste iseseisvat õiguskuulekat toimetulekut. Haridus- ja Teadusministeeriumil tuleb arendada erikoolid toimivateks õppekasvatusasutusteks, korrastada infrastruktuur, individualiseerida õppe-kasvatustöö, tagada vajalikud tugiteenused ning koos kohalike omavalitsustega tagada erikooli lõpetanute järelhooldus.<sup>35</sup>

Riiklikul tasandil on tegevuste planeerimiseks vastu võetud “Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014”<sup>36</sup> (edaspidi arengukava), mille kohaselt on esikohal laste vastu toimepandud vägivalla vähendamine ja ennetamine. Teiseks oluliseks eemärgiks on alaealiste vägivalla ja õigusrikkumiste vähendamine ja ennetamine, selle eesmärgi saavutamiseks on nimetatud kogukonnapõhist ja perekeskset riskilaste abistamist ja toetamist. Nimetatud meetme rakendamisel on olulisel kohal kohalike omavalitsuste tegevus, et välja töötada ja rakendada riskilaste varase märkamise ja sekkumise mudelid. Kui vähene vanemlik juhendamine ja ebapüsiv kasvatusstiil viib kriminaalsele käitumisele, peaks vanemate väljaõpe aitama vähendada alaealiste poolt kuritegude toimepanemist.<sup>37</sup> Rõhutatatakse ka vanemliku vastutuse suurendamise vajadust. Arengukavas märgitakse, et alaealiste komisjoni suunatud laste vanemate puhul on täheldatud, et neil ei jätku aega lastega tegeleda ja neile tähelepanu pöörata, mille põhjusteks omakorda on ülehõivatus tööga, sotsiaalne toimetulematus, eitav suhtumine nooruki probleemidesse, sotsiaalsete oskuste puudumine, harimatus kasvatusküsimustes ja teadmatus abisaamise võimalustest. Oluliseks peetakse ka alaealiste riskikäitumise, eelkõige alkoholi ja

---

<sup>35</sup> Samas, lk 23 – 26.

<sup>36</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49975/V%E4givalla+v%E4hendamise+arengukava+aastateks+2010-2014.pdf> (24.04.2013)

<sup>37</sup> J. Saar, lk 72.

narkootiliste ainete tarvitamise vähenamist. Narkootiliste ainete tarvitamise vähendamiseks on vastu võetud Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012<sup>38</sup>, mille strateegilise ülesandena peetakse silmas vajadust kaitsta lapsi ja noori prioriteetse sihtgrupina psühhoaktiivsete ainete kuritarvitamise alustamise eest.

Vastavalt Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukavale aastateks 2007-2009<sup>39</sup> on seatud eesmärgid ja meetmed järgmised: ennetustöö tõhustamine elanikkonna teaduslikkuse tõstmise ja hoiakute muutmise abil, kuriteoennetusele suunatud algatuste toetamine, alaealiste kuriteoennetusala teavitamine, elanikkonna hoiakute mõjutamine; sotsiaalsete ja hariduslike ennetusmeetmete kättesaadavuse parandamine; alaealiste komisjonide ja kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koolide töö tõhustamine – alaealiste komisjonide juhtimise süsteemi arendamine, infokeskkonna loomine, töökorralduse tõhusamaks muutmine, alaealiste komisjonides mõjutusvahendite kättesaadavuse tagamine, turvalise koolikeskkonna loomine erikoolis, õpilaste erikooli suunamise korrastamine, erikoolide õppe- ja kasvatustöö arendamine, järelhooldussüsteemi loomine erikoolist lahkujatele; õigussüsteemi mõjus reageerimine alaealiste õigusrikkumistele; alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses, alaealiste õigusrikkujate karistussüsteemi arendamine, alaealiste kinnipeetavate resotsialiseerimiseks sekkumisprogrammide valiku laiendamine.

Olulisel kohal ennetustöös on ka kiire ja õiglane kriminaalmenetlus, kus alaealist koheldakse väärilt, see on oluline eeldus, et isik loobuks uute kuritegude toimepanemisest. Alaealiste kriminaalmenetlus puudutab noorukeid vanuses 14-18 aastat. Nooremad kui 14- aastased pole kriminaalvastutuse eas, mistõttu nende suhtes kriminaalmenetlust kas ei alustata või alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse alaealiste komisjoni saatmisega mõjutusvahendi kohaldamiseks. Seega võib öelda, et pikaajalises perspektiivis on kuritegevuse kontrolli all hoidmise seisukohalt kriitilise tähtsusega praktika, kuidas noorte sooritatud kuritegusid menetletakse.<sup>40</sup>

---

<sup>38</sup> Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012. Arvutivõrgus: [http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania\\_ennetamise\\_riiklik\\_strateegia.pdf](http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia.pdf) (10.04.2013)

<sup>39</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009, lk 2. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35839/Alaealiste+kuritegevuse+vahendamise+arengukava+aastateks+2007-2009.pdf> (10.04.2013)

<sup>40</sup> M. Kurm. Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses. Kontrollaruanne. Tallinn 2002, Nr 004/2002, lk 2. Arvutivõrgus: <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/1669/Area/14/language/et-EE/Default.aspx> (10.04.2013)

## 2. ALAEALINE KUI KRIMINAALÕIGUSE ERISUBJEKT

### 2.1. Alaealiste karistamise põhimõtted

Alaealiste kriminaalmenetluse ja karistuse üheks eesmärgiks on eripreventsioon, st kuriteo sooritanud alaealiste mõjutamine edaspidi õiguskuulekalt käituma. Eeskätt on tegu erinevate alternatiivsete menetlus-, mõjutamis-, ja karistusvormidega, mis püüavad mitte stigmatiseerida õigust rikkunud noore edaspidist elu.<sup>41</sup> Kohaldatav mõjutusvahend või karistus peaks olema selline, mis täidaks pigem kasvatuslikku ja resotsialiseerimise eesmärki.

Alaealisi õigusrikkujaid võib jagada kolme gruppi vastavalt nende karistamise võimalustele: 1) alaealised, kes on kohtu otsusega tunnistatud kurjategijaks ning kellele on määratud vastav kriminaalsanktsioon; 2) alaealised kurjategijad, keda peetakse vajalikuks kriminaalkorras süüdi mõista, kuid kelle kriminaalkaristuse asemel kohaldatakse mõjutusvahendit; 3) alaealised õigusrikkujad (ehk delikvendid), kes on küll eksinud karistusseadustiku või alaealistele kehtestatud reeglite vastu, kuid keda kohus ei ole tunnistanud kurjategijaks.<sup>42</sup>

Alaealiste käitumist jälgitakse tähelepanelikumalt kui seda tehakse täiskasvanute puhul, mis võib olla tingitud asjaolust, et laste asendit ja eripära ühiskonnas on hakatud rõhutama. Olulisemad aspektid erinevuste juures on järgmised: alaealise (lapse) staatus tähendab sõltuvust vanematest või teistest nende eest vastutavatest täisealistest; alaealisel (lapsel) puudub või on üksnes piiratud vastutusvõime, mistõttu teda esindavad ühiskonnas täisealised; alaealiste (laste) esindamisõigus täisealiste poolt teeb kohustuslikuks nende allumise täisealistele; kuna lapsepõlv on orienteeritud tulevikule, on alaealised (lapsed) kohustatud tegelema enese ettevalmistamisega täiskasvanueluks, s.o eelkõige õppimisega; alaealisi (lapsi) ei ole vaja kaitsta täisealistele liigse allumise eest, mis põhjustab sotsiaalse kontrolli eksisteerimist ja paneb nimetatud grupi inividid kahekordse kontrolli alla (kontroll vanemate ja ühiskonna poolt).<sup>43</sup> Arengupsühholoogid on korduvalt märkinud, et laste, noorukite ja täiskasvanute mõtlemis- ja käitumisprotsessides on erinevused. Neuroteaduste uuringud on välja toonud, et käitumiserinevused peegeldavad põhimõttelisi erinevusi aju arengus, bioloogilises küpsemises ja vaimses arengus. Lisaks,

---

<sup>41</sup> Lapsed ja alaealised SÜÜTEOD: VÄÄRTEOD JA KURITEOD. Abimaterjal ühiskonnaõpetuses ja õiguskasvatuses. Kuriteoennetuse Sihtasutus 2010, lk 33. Arvutivõrgus: [http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised\\_est.pdf](http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised_est.pdf) (17.04.2013)

<sup>42</sup> J. Saar, lk 99.

<sup>43</sup> J. Saar, lk 89.



neurobioloogilised tõendid näitavad, et inimese aju ei muutu täiskasvanud inimese aju sarnaseks enne kui inimene jõuab kahekümnendatesse eluaastatesse. Seetõttu noorukid ei saa olla samade psühholoogiliste võimetega kui täiskasvanud ega vastu võtta täiskasvanule omaseid otsuseid või oma impulsiivset käitumist kontrollida.<sup>44</sup>

## 2.2. Isiku vanus kriminaalvastutuse alusena

Alaealiste kriminaalõiguslik erikohtlemine avaldub esiteks selles vanuses isikutele mõistetavate karistuste väiksemas ranguses ja teiseks võimalustes vabastada alaealine kriminaalsanktsioonidest. Alaealiste suhtes kohaldatava kriminaalmenetluse erisused on kavandatud vältimaks indiviidi märgistamist kurjategijana ning vähendamaks tema psüühilist traumeerimist avaliku kohtuistungis käigus.<sup>45</sup> Uuringutega on kindlaks tehtud, et isiksuse kriminogeenses deformeerumises saab saatuslikuks hetk, kui isik (laps, nooruk) avalikult „märgistatakse“ hälvikuna või kurjategijana. Normaalsest, teistele lubatud ja avatud kollektiivist (koolist) väljalülitamine ja sellega kaasnevad protseduurid on „märgistamise“ klassikaline näide.<sup>46</sup>

Vastavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduse<sup>47</sup> § 8 lg-le 2 on alla 18-aastane isik alaealine, samuti nimetab ka Eesti Vabariigi lastekaitse seadus (edaspidi LaKS)<sup>48</sup> alaealiseks alla 18-aastast isikut. Eesti Vabariik on ühinenud ÜRO „Lapse õiguste konventsiooniga“ (edaspidi konventsioon), mille alusel määratletakse lapsena kuni 18-aastast inimest.<sup>49</sup> Konventsiooni artikkel 3 lõige 1 sätestab, et igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes sotsiaalhoolekandeametite, kohtute, täidesaatvate või seadusandlike organite poolt tuleb esikohale seada lapse huvid. Sarnaselt konventsiooni artiklis 3 märgitule, sätestab ka LaKS<sup>50</sup> § 3 lastekaitse põhimõtte, milleks on seada alati ja igal pool esikohale lapse huvid.

---

<sup>44</sup> T. A. Terrence. E. Trzcinski. S. P. Kubiak. Public Attitudes Toward Juveniles Who Commit Crimes: The Attitudes Toward Severity of Punishment Relationship Between Assessments of Adolescent Development and Attitudes Toward Severity of Punishment. – Crime and Delinquency, 2012, 58, p 82.

<sup>45</sup> J. Saar, lk 93-94.

<sup>46</sup> E. Raska. Kriminoloogia üldkursus. Loengukonspekt I. Tallinn 1994, lk 44.

<sup>47</sup> Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27.03.2002. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 12.

<sup>48</sup> Eesti Vabariigi lastekaitse seadus § 2. 08.06.1992. – RT 1992, 28, 370; RT I, 21.03.2011, 50.

<sup>49</sup> Lapse õiguste konventsioon. – 26.09.1991. – RT II 1996, 16, 56.

<sup>50</sup> Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. 08.06.1992. – RT 1992, 28, 370; RT I, 21.03.2011, 50.

Alaealine satub õiguskaitseorganite tähelepanu alla peamiselt kolmel juhul: 1) kui ta on toime pannud kuriteo; 2) kui teda on kuritarvitatud või omapäi jäetud; 3) staatuse vastu eksimisel, st kui ta on pannud toime alaealisele lubamatu teo. Saatuse vastu eksimine on tegu, mida ei peeta õigusvastaseks juhul, kui selle paneb toime täisealine.<sup>51</sup> Sellisteks tegudeks on nt suitsetamine, alkoholi tarbimine ja koolikohustuse mittetäitmine. Lapse kujunemine ühiskonna liikmeks toimub läbi erinevate arengu tasandite, mis omakorda on seotud teda ümbritseva keskkonnaga.

Eestis ei ole eraldiseisvat kriminaalmenetluse seadustikku ega karistusseadustikku alaealise kohta. Alaealiste kriminaalmenetlus puudutab noorukeid vanuses 14-18 aastat. Vastavalt Karistusseadustiku (edaspidi KarS)<sup>52</sup> §-le 33 on isik süüvõimeline, kui ta oli kuriteo toime panemise ajal vähemalt 14-aastane. Nooremad kui 14-aastased pole kriminaalvastutuse eas, mistõttu nende suhtes kriminaalmenetlust kas ei alustata või alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse alaealiste komisjoni saatmisega mõjutusvahendi kohaldamiseks.<sup>53</sup>

Süüvõime kujutab endast isiku võimet teada ühiskonnas kehtivaid norme ja juhtida oma käitumist vastavalt nendele normidele. Kui isikul selline võime puudub või on piiratud, siis sellisel juhul on isik süüdimatu või piiratud süüdiv. Karistusseadustik eeldab, et 14-18-aastane isik on küll süüvõimeline, kuid tema süüvõime on piiratud. Eeldatakse ka seda, et selles vanuses alaealine saab aru oma teo keelatusest, aga ka võimest oma käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtida, kuigi nimetatud võime on tema alaealisust arvestades piiratud. Õigusliku vastutuse üheks tingimuseks on see, et isik peab aru saama, et tema tegu või käitumine on lubamatu ja taunitav. Õigusliku vastutuse ea piirid on seatud kaalutlusel, et sellesse ikka jõudnud normaalselt arenenud inimene on saavutanud arenguküpsuse, kus ollakse võimeline käituma otstarbekalt ja ise vastutama oma tegude eest.<sup>54</sup> Seega kui 14-17-aastaste kuriteo toime pannud alaealiste suhtes kohaldatakse põhiliselt KarS-is sätestatud karistusi või mõjutusvahendeid, erandina ka alaealiste mõjutusvahendite seaduse (edaspidi AMVS) sätestatud mõjutuvahendeid, siis noorema kui 14-aastase alaealise suhtes kohaldatakse ainult AMVS ette nähtud mõjutusvahendeid (AMVS § 1 lg 2).<sup>55</sup> Siit edasi võib tekkida küsimus sellest, kas seatud vanusepiir 14 aastat on piisav. Autori

---

<sup>51</sup> S. Kaugia Alaealine õigusliku vastutuse subjektina. – Õigus. Psühholoogia. Sotsioloogia. Õppematerjale III. S. Kaugia (koost). Tartu 2003, lk 152.

<sup>52</sup> Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 17.04.2013, 8.

<sup>53</sup> Samas

<sup>54</sup> S. Kaugia, 2003, lk 164

<sup>55</sup> Alaealiste mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. – RT I 1998, 17, 264; RT I 2010, 41, 240.

arvates on vanuse hindamisel oluline asjaolu, et laps mõistaks lisaks oma tegude tagajärgedele ka määratud karistuse sisu, vastasel juhul ei oma karistamine mõtet. Kindlasti on neidki noori, kes ilmutavad juba varem psühholoogilist küpsust kui tema vanusest võiks eeldada. Kuid autori hinnagul ei ole see veel põhjendus, et õiguslikule vastutusele võtmise vanusepiiri näiteks alandada. Arengupsühholoogid eelistavad kasutada küpsemist bioloogilises tähenduses, kuid võib rääkida ka sotsiaalsest küpsemisest. Paljud pedagoogid ja psühholoogid, kes kasutavad terminit küpsemine seoses sotsiaalse käitumisega, peavad silmas seda, mis lapsed on omandanud õppimisega ning mis põhineb loomulikul füsioloogilisel küpsemisel /.../ Mõneti erinev tähendus on sõnal küpsus siis, kui seda kasutatakse mittepsühholoogilises kontekstis - osutamisel standarditele ja ootustele, mis täiskasvanuil on laste käitumise suhtes. Sellises tähenduses võib suur osa laste käitumisest osutada ebaküpseks.<sup>56</sup> Küsimus on tekkinud ka sellest, kas arengupsühholoogidel oleks võimalik luua juhis, mis aitaks õigusemõistjatel otsustada kuhu tõmmata mõistlikud vanusepiirid, kuid on leitud, et see ei ole võimalik.<sup>57</sup> Samas tuleb vanuse küsimuses kindlasti teadlaste ja spetsialistidega konsulteerida ja leida üldised tunnused, mille alusel lapse arengut ning arusaamisvõimet oleks võimalik hinnata. Autor leiab, et Eestis seatud õigusliku vastutuse eal vanuse alampiir 14 aastat on piisav.

Veel üks oluline aspekt lapse vanuse juures on, et lapse vanuse puhul ei peeta silmas ainult tema kronoloogilist vanust. Küsimus lapse vanusest on märksa keerukam. Vene sotsioloog ja psühholoog I. Kon on esitanud järgmise vanusejaotuse: 1) bioloogiline vanus, mis iseloomustab kehaehituse ja füsioloogiliste protsesside taset. Bioloogilise vanuse järgi võib täisea alguseks tinglikult pidada suguküpsuse algust; 2) sotsiaalne vanus, mis sõltub inimese kohast sotsiaal- ja tootmissuhete süsteemis. Küpsus on saavutatud, kui inimene teenib ise endale elatist; 3) psüühiline vanus, mis iseloomustab inimese suhtumist iseendasse ja ümbritsevasse maailma. Psüühilise küpsuse saabumise tunnuseks on inimese võime mõista oma tegude tähendust ja neid juhtida. See on eelduseks, et inimene suudab vastutada oma tegude eest; 4) kronoloogiline vanus, mida mõõdetakse sünnimomendist käesoleva ajahetkeni.<sup>58</sup> Arusaam, et alaealisus tingib automaatselt süüdistatavatele mõistetava karistuse kergendamise – ja seda nii karistuse liigi kui -

---

<sup>56</sup> K. Tall. E-kursuse "Psühhosotsiaalne areng läbi elu" materjalid. Tartu Ülikool, 2012, lk 2. Arvutivõrgus: [http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/25858/Psuhhosotsiaalne\\_areng\\_materjalid.pdf?sequence=1](http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/25858/Psuhhosotsiaalne_areng_materjalid.pdf?sequence=1) (29.04.2013)

<sup>57</sup> L. Steinberg, E. Cauffman, J. Woolard, S. Graham, M. Banich. Reconciling the Complexity of Human Development With the Reality of Legal Policy *Reply to Fischer, Stein, and Heikkinen (2009)*. - American Psychologist, 2009, Vol 64, No. 7, pp. 601–602.

<sup>58</sup> S. Kaugia, 2003, lk 15.

määra osas – on ekslik. Kui isiku süü, kohtu poolt tuvastatud kergendavad ja raskendavad asjaolud, võimalused mõjutada süüdlast hoiduma edaspidi süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvid nõuavad isiku karistamist reaalse vangistusega, siis tuleb teda ka sellise karistusega karistada, olenemata sellest, kas süüdistatav on täis- või alaealine.<sup>59</sup>

### **2.3. Alaealise isiksuse arvestamine kriminaalmenetluses**

Karistusõiguse ülesandeks on alaealise puhul eelkõige uue kuriteo toimepanemise ärahoidmine, tema sotsiaalne järeleaitamine ning integratsioon. Klassikalise arusaama kohaselt on karistusõigus suunatud esmajoones teole, mitte aga täideviijale – karistusõigusliku hinnangu andmise aluseks on üldjuhul isiku poolt toimepandud tegu, mitte aga isik ise ja karistuse aluseks on esmajoones isiku süü. Alaealiste poolt toimepandud kuritegude korral on rõhuasetus aga teistsugune: karistusõiguse jaoks on sellisel juhul enam tähtis just täideviija isik(sus), mitte aga tema poolt toimepandud tegu ja selle raskus. Samuti on alaealiste poolt toimepandud kuritegude korral esmatähtsad just eripreventiivsed (kasvatuslikud) eesmärgid. Seejuures tuleb lähtuda eeldusest, et alaealise poolt toimepandud kuritegu on episoodilist, juhuslikku laadi. Karistusõiguse ülesandeks on alaealise puhul just uue kuriteo toimepanemise ärahoidmine, tema sotsiaalne järeleaitamine ning integratsioon; karistusõiguse vahendusel toimub nn pedagoogilise defitsiidi tasakaalustamine. Karistuse mõistmisel tuleb seetõttu tähele panna, et see kujundaks alaealises arusaama ühiskondlike normide sidususest ka tema suhtes ning ei muutuks takistuseks tema ühiskondlikul integreerumisel.<sup>60</sup> Alaealisele vangistuse kohaldamine on erand ning karistuse määramisel tuleb ennekõike kaaluda võimalusi teo toimepanijat mõjutada nii, et ta uusi kuritegusid toime ei paneks. Vangistuse taotlemine alaealisele peab olema prokuröri poolt kaalutud ja kohaldatav siis, kui alternatiivse karistusliigi valik ei ole põhjendatud.

Karistusseadustik eeldab, et alaealine on küll süüvõimeline (KarS § 33), kuid tema süüvõime on piiratud. Tegemist ei ole piiratud süüdivusega KarS § 35 mõttes, vaid just ebapiisava sotsialiseeritusega. Isegi kui alaealine saab aru enda teo keelatusest, ei tähenda see, et ta suudaks täiel määral enda käitumist vastavalt sellele arusaamisele juhtida. Alaealine ei pruugi täiel määral eristada lubatud ja keelatud ning täielikult aduda oma tegude tagajärge. Iseäranis aktuaalne on see küsimus juhul, kus alaealine paneb süüteo toime vahetult peale karistatavasse ikka jõudmist.

---

<sup>59</sup> Riigikohtu 07.12.2007.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-76-07.

<sup>60</sup> Riigikohtu 14.06.2006.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-43-06.

Seetõttu tuleb igakordselt tuvastada, kas alaealine oli enda vaimse ja kõlbelise arengu tasemelt võimeline aru saama oma teo keelatuses ja vastavalt sellele arusaamisele käituma.<sup>61</sup>

Alaealist iseloomustab arengutaseme ebaküpsus, mida tuleb silmas pidada karistuse määramisel ning arvestada kui kergendavat asjaolu. Siin võib välja tuua kolm asjaolu, mis eristavad alaealiste ja täiskasvanute süüvõimet. Esiteks, alaealiste kognitiivne ja psühholoogiline arengutase kujundavad nende (k.a kriminaalseid) valikuid viisil, mis eristab neid täiskasvanutest ja vähendab nende otsustusvõimet. Teiseks, alaealiste otsustusvõime on ebaküps, nende vabadus on piiratum, nad on rohkem vastuvõtlikud survestavatele tingimustele nagu nt provokatsioon, vägivallaga ähvardamine või ähvardused. Viimaks, alaealiste identiteet alles kujuneb välja, mis erinevalt täiskasvanutest ei peegelda nende halba iseloomu. Enamikel alaealistel on oletused tegude tagajärgedest ebatäpsed, seega nende kuriteod on vähem kuritahtlikud kui seda tüüpiliselt kurjategijatel.<sup>62</sup>

Tihti käituvad noored enesekeskselt, sellise käitumise põhjendamiseks on David Elkind konstrueeritud kaks huvitavat teooriat. Esimene neist on kujuteldava publiku konstruktsioon (uskumine, et meie vahetus lähikonnas olevad inimesed on meie mõtetest ja käitumisest sama huvitatud kui me ise); teine konstruktsioon on isikliku väljamõeldise konstruktsioon (uskumine, et me oleme erilised ja ainulaadsed, ei muutu vanaks või sure jne).<sup>63</sup> Esimesel juhul on omaks võetud arusaam, et teised inimesed mõtlevad samu mõtteid ja noorukid ootavad, et nad on nende mõtete keskmes. Seetõttu mängivad nad mõttes ettekujuteldava publikuga, kes jagab noore muresid. Sellise mõttemänguga veenab noor ennast selles, et tema emotsioonid ja läbielatu on ainulaadsed /.../ Eesmärk sellise kujuteldava publiku ettekujutamisel lubab noorukil väljendada ärevust, mis on seotud vanemliku järelevalve kadumisega, isiklik väljamõeldis aitab toime tulla iseseisvumise – uue mina kujunemisel.<sup>64</sup>

Alaealised ei ole veel isiksusena välja kujunenud ning nende kuritegevuse põhjused ja sellest tulenevalt nende suhtmine ja arusaam õiguskorrast on teistsugune kui täiskasvanud isikul. Tihtipeale on alaealiste kuritegeliku käitumise ajenditeks grupis enesekehtestamise soov,

---

<sup>61</sup> Samas, p. 13. 2

<sup>62</sup> L. Steinberg, E. Scott. Less Guilty by Reason of Adolescence: Developmental Immaturity, Diminished Responsibility, and the Juvenile Detach Penalty. – American Psychologist, 2003, Vol 58, No 12, pp. 1011-1014.

<sup>63</sup> D. Elkind, R. Bowen. Imaginary audience behavior in children and adolescents. - Developmental Psychology, 1979, 15 (1), p. 38.

<sup>64</sup> K. D. Frankenger. Adolescent egocentrism: a comparison among adolescents and adults. - Journal of Adolescence. 2000, 23, pp. 343-344.

julguseproov, tähelepanuvajadus jms.<sup>65</sup> Uuringud on leidnud, et kui alaealised panevad toime tegusid, mis on riskantsed, eelkõige kuritegusid, teevad nad seda eakaaslaste seltsis. Eakaaslaste mõju alaealistele juhindub kahest peamisest jõust: võrdlemisest ja sarnanemisest. Täiskasvanute riskikäitumine avaldub aga siis, kui nad on ükski.<sup>66</sup> Õigusvastaselt käituvate eakaaslaste võrgustik loob sotsiaalse keskkonna, milles õigusvastane käitumine tugevneb; sellise surve tõttu vallandub õigusvastane käitumine ka selle võrgustiku liikmete hulgas.<sup>67</sup>

Alaealised on oluliselt kergemini mõjutatavad, mistõttu ühelt poolt pole vangistus nende õiguskuulekale käitumisele suunamisel sageli vajalik ja karistuse eesmärgid saab realiseerida kergemaliigilise karistusega. Teisalt tähendab alaealise kerge mõjutatavus aga sedagi, et vangistus võib katkestada süüditunnistatud alaealise sidemed normaalse eluga, tekitada läbikukkumise tunde ning frustratsioonimeeleolu, mille tõttu alaealine kaotab üleüldse huvi ja motivatsiooni endas õiguskuuleka sättumuse kujundamiseks. Seetõttu tuleb alaealise vangistusega karistamist eriti põhjalikult motiveerida, võttes karistuse eesmärkide seas teravdatult arvesse võimalusi mõjutada teo toimepanijat edaspidiselt õiguskuulekusele.<sup>68</sup> Kui kohus siiski leiab, et konkreetsel juhul on vajalik karistada alaealist vangistusega, peab hindama võimalusi KarS §-de 73 või 74 sätete kohaldamiseks. Kui õiguskuulekalt teelt kõrvalekaldunud laps teistest isoleerida ning suhtuda temasse kui kurjategijasse, võib juba noorel inimesel välja kujuneda arusaam, et keegi ei usu tema võimesse ennast paranda ning tekib käega löömise efekt. Isiksuse arenguhälve on vaja kahtlemata õigeaegselt diagnoosida ja leida selle kõrvaldamiseks adekvaatsed kasvatuslikud meetmed, kuid kõike seda tuleb teha viisil, mis ei süvenda isiksuse deformatsioone.<sup>69</sup>

---

<sup>65</sup> Lapsed ja alaealised SÜÜTEOD: VÄÄRTEOD JA KURITEOD. Abimaterjal ühiskonnaõpetuses ja õiguskasvatuses. Kuriteoennetuse Sihtasutus 2010, lk 21. Arvutivõrgus: [http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised\\_est.pdf](http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised_est.pdf) (17.04.2013)

<sup>66</sup> T. A. Terrence, E. Trzcinski, S. P. Kubiak, p. 83.

<sup>67</sup> T. P. Thornberry, A. J. Lizotte. M. D. Krohn, M. Farnworth, S. J. Jang. Delinquent peers, beliefs, and delinquent behavior: A longitudinal test of interactional theory. - Criminology, 1994, Vol 32, No 1, pp. 51-53.

<sup>68</sup> Riigikohtu 24.04.2006.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-14-06.

<sup>69</sup> E. Raska, 1994, lk 45.

### 3. ALAEALISTE KURITEGEVUSE ENNETAMISE OLULISEMATEST INSTITUTSIOONIDEST

Alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevate isikute ja organisatsioonide ring on lai jagunedes ühiskondlikeks institutsioonideks ning riiklikul tasandil loodud asutusteks – haridusasutused, omavalitsused, sotsiaalasutused, prokuratuur, politsei, kohus, alaealiste komisjonid, erinevad õppe- ja kasvatusasutused. Normikuulekalt teelt kõrvalekaldunud noor ei pruugi enda probleemides üksi süüdi olla. Olulist mõju noorele inimesele avaldavad suhted perekonna ning kooliga (õpetajad, koolikaaslased), jäädes ilma nende poolsest toest ja juhtimisest, võib noor kergesti normikuulekalt teelt kõrvale kalduda. Noorukiiga on periood, mil sotsiaalne mina ja identiteet areneb ja muutub tugevamaks, hakatakse mõistma enda seotust sotsiaalse maailmaga. Noorukid hakkavad nõudma iseseisvust nii otsuste tegemisel, emotsionaalsel tasandil kui enda tegevustes ning vabanevad vanemate kontrolli alt. Suhted eakaaslastega, perekonnaga ja ühiskonnaga teevad läbi märgatava muutuse. Samal ajal koolikontekstis toob see endaga kaasa tugevama sotsialiseerumise, mille käigus nooruk saab teadlikumaks klassikaaslaste, õpetajate ja teiste ühiskonnaliikmete mõjutustest.<sup>70</sup> Autori arvates on oluline märgata võimalike probleemidega last ning reageerida õiguskuuleka käitumisega vastuolus olevatele tegudele. Noorte seas on populaarne seisukoht “oma elu, teen, mis tahan”. Aga see pole ju nii, sest iga indiviid on osa millestki suuremast, olgu see pere, klass, kogukond või riik. Vanem peabki oma elutarkuse ja eeskujuga andma noorele suuna õige ja vale suhtes. Kui täiskasvanu ei vaevu oma tegemiste või tegematajätmistega üle mõtisklema ega neile väärtusi-tähendusi andma, ei saa ta laste väärkäitumise puhulgi etteheiteid teha. Noorus ei ole hukas, vaid on täiskasvanute peegelpilt.<sup>71</sup>

Seega ei saa sotsialiseerumist vaadelda pelgalt üksikisikust lähtuvalt. Sattunud vastuollu ühiskonnaga laiemas mõttes, samuti aga ka kodu ja kooliga, tekib tal trots, võib-olla ka kahetsus, kahjutunne ja häbi, mistõttu tekib tal negatiivne suhtumine kooli (tihti ka kodusse), mis põhjustab tema eemalejäämist hariduse omandamisest ja soodustab tema hulkurlikku eluviisi ning paratamatult ka uute õigusrikkumiste toimepanemist.<sup>72</sup> Eelnevat arvesse võttes selgub, et alaealiste kuritegevuse ennetamiseks peavad institutsioonid tegema koostööd. Robert Sampson on loonud ühistegususe mudeli, mis tugineb piirkonna inimeste kommunikatsioonile üksteisega

<sup>70</sup> S. Choudhury, S. J. Blakemore, T. Charman. Social cognitive development during adolescence. - Social Cognitive and Affective Neuroscience, 2006 (1), p. 165.

<sup>71</sup> L. Mänd. Head lapsed kasvavad vitsata. – Pärnu Postimees, 28.03.2012.

<sup>72</sup> S. Kaugia. Õigusteadvus: olemus, kujunemine, toimimine. - Õigus ühiskonnas. Artiklite kogumik. S. Kaugia (koost). Tallinn 2006, lk 103.

ühismurede osas selgitamaks, kas nende vahel on olemas piisav nõustumine või usaldus, et läbi rääkida mõnede vastastikuste kohustuste võtmise asjus. Kui piisav usaldus on olemas, siis suudavad inimesed koos tegutsedes oma kohaliku probleemi lahendada. Tema uurimus näitab, et kõrge ühistegususega piirkondades on vähem kuritegevust.<sup>73</sup> Koostöös osalemisel on institutsioonidel erinevad võimalused ja funktsioonid. Järgnevalt selgitatakse lähemalt nii formaalsete kui mitteformaalsete institutsioonide rolli alaealiste kuritegevuse ennetamise alases tegevuses.

### **3.1. Olulisemad mitteformaalsed institutsioonid**

#### **3.1.1. Perekond**

Perekonna tegevuste ja mõjude hindamiseks alaealiste kuritegevuse ennetamisel lähtub autor perekonnasisestest faktoritest, mis alaealisi võivad mõjutada. Sellise lähenemise puhul on tegemist perekonna mikrokliimast tulenevate mõjutustega. Koduse mikrokliima iseloomule avaldavad toimet sellised asjaolud, nagu elamistingimused, aineoline olukord, koduolme, leibkonna suurus, perekonna koosseis jne.<sup>74</sup> Arvukad uurimused nii meil kui ka mujal on kinnitanud, et sotsiaalne keskkond, kus laps kasvas, on üks määravamaid faktoreid tema elutee kujundajana.<sup>75</sup> Enamasti suunatakse ja abistatakse last hariduse omandamisel ja toetatakse paljudest teistes valikutes. Kui perekonnast tuleneva mõju tõttu noor inimene ei suuda integreeruda ühiskonda ja kultuurikeskkonda ning on häiritud sotsiaalselt adekvaatse isiksuse areng, suureneb tõenäosus, et tema käitumine kaldub normist kõrvale (muutub delinkventseks).<sup>76</sup> Sotsiaalse kontrolli teooriad keskenduvad perekonnale kui kiindumuse, seotuse ja käitumiskontrolli allikale, mis aitab ennetada õigusvastast käitumist /.../ Vanemad mitte ainult ei anna edasi teadmisi ja motivatsiooni õige ja normipärase käitumise kohta vaid täidavad ka sunni funktsiooni järelevalves ja karistamises laste ebasobiva käitumise puhul.<sup>77</sup> Autori hinnangul tuleks lapsele juba varakult selgitada, missugune käitumine on aktsepteeritav ja milline mitte. Kui peresiseselt on varakult reeglid paika pandud, kanduvad need suure tõenäosusega edasi kogu edasiseks eluks, minimeerides hilisemat kõrvalekaldumist lubatud käitumisest. Loomulikult on

---

<sup>73</sup> J. Hilborn. Ülevaade kuriteoennetuse planeerimisest. Justiitsministeerium. Tallinn 2007, lk 186. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52480/7.+%DClevaade+kuriteoennetuse+planeerimisest.pdf> (25.03.2013)

<sup>74</sup> H. Dsiss. Kodu kui õigushoiakute kujunemise keskkond- Õigus Psühholoogia Sotsioloogia. Õppematerjale. L. Auväärt (koost). Tartu 2000, lk 62.

<sup>75</sup> H. Dsiss, lk 56.

<sup>76</sup> L. Auväärt, S. Kaugia. Perekond ja lapsealiste kuritegevus. – Akadeemia, 1995, nr 10, lk 2178.

<sup>77</sup> J. H. Rankin, R. Kern. Parental attachments and delinquency. - Criminology, 1994, Vol 32, p. 495.



tähtis vanema enda hea eeskuju: kui ema või isa ei tee, mida nad on lubanud, on mõttetu seda oodata lapseltki.<sup>78</sup>

Muutused perekonna struktuuris ja funktsioonides avaldavad kindlasti mõju ka lapsele, s.h tema käitumisele, mis võib soodustada muuhulgas ka hälbiva või kuritegeliku käitumise teket. Kaasaegses ühiskonnas on inimesed sotsiaalselt mobiilsed ning mõjutatud nii ühiskondlikest kui kultuurilisest standarditest, mis omakorda avaldab mõju nii lastele kui nende vanematele. Kultuuri- ja väärtuskonfliktid ühiskonnas soodustavad perekonna desorganisatsiooni, mis omakorda mõjutab noorte kriminaalsust.<sup>79</sup> Lisaks sellele võivad desorganiseerivat mõju avaldada ka perekonna struktuuri sisemised ja välised pinged, mida võivad põhjustada nii tööaldased probleemid kui ka perekonnaliikmete omavahelised suhted. Ideaalne on olukord, kus laps saab kasvada perekonnas, kus on nii ema kui isa, kelle omavahelised suhted on korras. Vanemate suhted on ideaal (antiideaal), millele orienteeritakse oma perekonna loomisel.<sup>80</sup>

Desorganiseerunud perekonna juures eristatakse kaht peamist vormi: 1) struktuurselt ebatäielik ja 2) funktsionaalselt ebatäielik. Struktuurselt ebatäielik on selline perekond, kus üks vanematest on kas surnud, vanemad on lahutatud või elavad lahus või esineb illegitiimne emadus, mis tähendab seda, et ema on vallasema. Funktsionaalselt mittetäielikus perekonnas esinevad pereliikmete vahel pinged ning suhted ei ole head. Mõlemad mittetäieliku perekonna vormid võivad viia neist pärinevate noorukite sotsialiseerumishäireteni.<sup>81</sup> Samas ei ole aga otseselt kindlaks tehtud, et kirjeldatud perekondades kasvanud laste ja õigusrikkumiste vahel oleks kindel seos. Empiirilised tõendid lagunenud perekondade otsese mõju kohta alaealiste õigusrikkumistele on seetõttu vastukäivad. [...] Kui võtta üldistavalt kokku seniste uuringute tulemused, siis võib öelda, et lagunenud perekondade otsene mõju laste õigusvastasele käitumisele on pigem „väike või keskmine“ kui „suur“ ning õigusvastast käitumist esineb lagunenud perekondade lastel keskmiselt 10-15 % enam kui terviklikes peredes.<sup>82</sup> Seos lagunenud perekondade ja alaealiste õigusrikkumiste vahel on tugevam väiksemate üleastumiste (staatusega seotud kuriteod) ja nõrgim tõsisemate kuritegude vormide puhul nagu näiteks varguste ja isikuvastaste kuritegude

---

<sup>78</sup> Teismelistel aitavad pahandustest hoiduda usaldus ja kokkulepped. - Pärnu Postimees. 27.05.2011.

<sup>79</sup> L. Auväärt, S. Kaugia, 1995, lk 2179.

<sup>80</sup> I. Aimre. Sotsioloogia. Tallinn 2001, lk 178.

<sup>81</sup> L. Auväärt, S. Kaugia, 1995, lk 2181.

<sup>82</sup> J. Saar. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduuringu andmetel) Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003, lk 128.

puhul.<sup>83</sup> Samuti ei ole kindlaid tõendeid selle kohta, et kasuvanemaga perekonnas oleks alaealiste õigusrikkumiste risk suurem. Kasuvanem ei muuda problemaatilist olukorda perekonnas suuremaks, seda vähemalt laste kontrollimise tingimuste osas.<sup>84</sup> Levinud on arusaam, et haavatavamad on need perekonnad, mis on purunenud lahutuse tagajärjel kui perekonnad, kus üks vanem on surnud, sest esimesel juhul kaasneb lahutusega palju rohkem vaenulikkust, kibestumust ja konflikti.<sup>85</sup>

Tänapäeval on levinud vabaabielud, mida juriidiliselt ei peeta terviklikuks perekonnaks. Asjaolu, et vanemad ei ole abielus, ei saa otseselt pidada ohuks alaealiste kuritegeliku käitumise kujunemisele, sest faktiliselt võivad vabaabielus olevas perekonnas olla harmoonilised suhted.

2006. aastal läbi viidud uuringust „Eesti alaealiste hälbiv käitumine”<sup>86</sup> (edaspidi uuring) selgus, et olulist rolli alaealiste hälbivale käitumisele mängib ka perekonna sotsiaalne kontroll. Mitteformaalne kontroll ehk head suhted alaealiste ja vanemate vahel on suure tähtsusega hälbiva käitumise ennetamisel nii tüdrukute kui ka poiste puhul. Tüdrukute puhul on seos mitteformaalse kontrolli ja õigusrikkumiste esinemise vahel poistega võrreldes tugevam – see tähendab, et tüdrukute head suhted vanematega mõjutavad neid enam positiivses suunas. Uuring näitas, et otsene kontroll mängib samuti olulist rolli alaealise käitumise mõjutamisel. Kui vanemad või teised täiskasvanud pereliikmed teavad, kus ja kellega laps väljas käib, väheneb õigusrikkumiste risk oluliselt. Tingimustes, kus puuduvad sotsiaalse iseloomuga takistused, sõltub eneseteostus üha enam inimesest endast. Inimesel, kellel puudub kindel eesmärk ja positiivne sotsiaalne suundumus, lasevad oludel end juhtida ja lähevad kõige kergema vastupanu teed.<sup>87</sup>

J.C. Dunst ja C.M. Trivette poolt läbi viidud uuringus võrreldi sotsiaalmajanduslikke mõjusid, eelkoolialise lapse arengutaset ja perekonna sotsiaalse toe olemasolu lapse käitumisele ning leiti,

---

<sup>83</sup> E. L. Well, J. H. Rankin. Families and Delinquency: A Meta-Analysis of the Impact of Broken Homes. - Social Problems, 1991, Vol 38, No 1, p.87.

<sup>84</sup> E. L. Wells, J. H. Rankin, 1991, p. 88.

<sup>85</sup> E. L. Wells, J. H. Rankin, 1991, p. 84.

<sup>86</sup> A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn 2007, lk 33. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52478/5.+Eesti+alaealiste+h%E4lbiv+k%E4itumine.pdf> (24.03.2013)

<sup>87</sup> L. Auväärt, S. Kaugia, 1995, lk 2190.

et madal vanemapoolne sotsiaalne toetus on olulises seoses lapse ühiskonnastase käitumisega.<sup>88</sup>

### 3.1.2. Kool

Kool on kuriteoennetuse tähtis institutsioon. Ühest küljest võimaldab kool regulaarset ligipääsu õpilastele nende oluliste arenguaastate vältel, seejuures varases koolieas eelkõige neile, kelle puhul on kuritegeliku käitumise risk. Teisest küljest on koolis olemas pädev personal, kes aitab noorukil areneda täisväärtuslikuks kodanikuks. Samuti kuulub koolile reeglina kogukonna toetus noorte inimeste sotsialiseerimisel.<sup>89</sup> Kool rajab lähetuse ellu, pehmedades ja ühtlustades perekondade sotsiaalsetest erinevustest tulenevaid lahknevusi. Kooli ülesanne on sisendada ühiskonna põhiväärtusi ja kasvatada patriotismi.<sup>90</sup> Perekond ei saa lapsele õpetada kõiki eluks vajalikke oskusi, sest teatud eluvaldkondades on vajalik eriõpetus, mida saab ja milleks ongi vajalik kool. Lisaks sellele osatakse koolis toime tulla erinevas vanuses ja teadmistega lastega. Ühiskonnas muutuvad suhted üha keerukamaks ning inimestelt nõutakse järjest rohkem toimetulekut erinevates olukordades ning valdkondades ja seetõttu ei saagi eeldada, et noor inimene saab kogu vajaliku oskuse perekonnast. Autori arvates on oluline, et kool toetaks igakülgset lapse õppimist ning probleemide ilmnemisel tuleb koheselt reageerida, vältimaks õppeedukuse langust või halvimal juhul koolist väljalangemist. Üksikisiku tasandil mõjutavad kooli poolelijätmise tagajärjed inimesi kogu nende elu vältel ja vähendavad nende võimalusi sotsiaalsel, kultuurilisel ja majanduslikul tasandil ühiskondlikus elus osaleda. See suurendab nende individuaalset riski jääda töetuks, kannatada vaesust ja sotsiaalset tõrjutust. See mõjutab nende sissetulekut kogu elu jooksul, nende heaolu, tervist ja ka nende laste tervist. Pealegi vähendab see nende laste võimalusi olla koolis edukas.<sup>91</sup>

Lisaks hariduse omandamisele on üks oluline aspekt ka suhtlusel kaasõpilaste ning õpetajatega. Vastastikku mõjutatakse üksteist ning suhtlemisel võivad olla nii positiivsed kui negatiivsed kogemused. Kui positiivsete suhete puhul tunneb laps, et tema kaaslased arvestavad temaga ning hindavad teda, siis negatiivsed kogemused võivad avalduda näiteks koolivägivallas või

---

<sup>88</sup> H. Yoshikawa. Prevention as Cumulative Protection: Effects of Early Family Support and Education on Chronic Delinquency and Its Risks. - Psychological Bulletin, 1994, Vol 115, No 1, p. 34.

<sup>89</sup> T. Edovald, lk 24.

<sup>90</sup> I. Aimre, lk 178.

<sup>91</sup> Euroopa Komisjon. KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA SOTSIAAL- JA MAJANDUSKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE. Kooli poolelijätmise vähendamine: oluline panus Euroopa 2020. aasta tegevuskavasse. 2011, lk 3. Arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom\\_et.pdf](http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom_et.pdf) (29.04.2013)

koolikiusamises. Kaasaegses ühiskonnas on haridusel kahesuguseid funktsioone: avalikke ja varjatuid. Hariduse avalikud e manifestsed funktsioonid on deklareeritud ja kasvatuslikud eesmärgid (nt kultuuri edasiandmine uutele ühiskonnaliikmetele (lapsed, immigrandid), inimeste ettevalmistamine täiskasvanu rollideks, oskuste arendamine ja uute teadmiste loomine). Kooli varjatud e latentsete funktsioonide all mõeldakse n-ö „varjatud õppekava“ realiseerimist, mis seisneb ametliku õppekava välises õpetustegevuses, mida koolid pakuvad inimestele sellistes küsimustes nagu vanemate austamine ja etnotsentrism.<sup>92</sup>

### 3.1.3. Massimeedia

Termin massimeedia tähendab sidevahendeid massiühiskonnas: 1) trükitud vahendid- raamatud, ajakirjad ja ajalehed ning 2) elektroonilised vahendid – televisioon, raadio ja lindistused.<sup>93</sup> Eri massimeediavahendid (televisioon, raadio, ajakirjandus, filmid jne) kujundavad oluliselt inimeste väärtushinnanguid, ning kuigi nende mõju on tugevam, määravam ja märgatavam noorsoole, on massimeedia kahtlemata selleks vahendiks, mis aitab ka täisealistel omandada rollimudeleid, mida on võimalik rakendada pidevalt muutuv ja alatasa uut sisseelamist nõudvas sotsiaalses keskkonnas.<sup>94</sup> Massikommunikatsioonil on noorsoole kahesugune mõju: a) televisioon ja muud massiteabevahendid toimivad üldkultuurilise teabe ja vajaliku informatsiooni kandjatena ning mõjutavad noore arengut positiivselt; b) massikommunikatsioon sisaldab rohkesti vägivalda, kuritegevust, ebaetilisust, pornograafiat, seksuaalset lötvust, mida alaealine ei suuda kriitiliselt hinnata.<sup>95</sup>

Vastu võetava informatsiooni sisu ja hulk on inimeste puhul erinev ning sõltub juba isiku enda huvidest ja arusaamise võimest. Massimeedias kajastamist leidvate teemade ring on lai, samas võib eristada massimeedia sotsiaalseid funktsioone ning jagada need gruppidesse: a) informatiivne; b) regulatiivne; c) kultuuriline; d) meelelahutuslik.<sup>96</sup>

Kuritegevuse ennetamise alases tegevuses on massimeedial kindlasti oma osa. Meedia kaudu antakse regulaarselt ülevaadet kuritegevuse kohta, kutsutakse üles inimesi toimepandud kuritegudest politseile teatama. Publitseeritakse ennetusmeetmeid tutvustavaid artikleid ning internetis kogutakse kokku erinevat teavet kuritegevuse ennetusalase tegevuse kohta. Samas võib

---

<sup>92</sup> S. Kaugia, 2003, lk 150.

<sup>93</sup> B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein. Sotsioloogia. Külüm, 2000, lk 259-260.

<sup>94</sup> S. Kaugia. Õigusteadvuse olemus ja arengudeterminandid. Tartu Ülikooli kirjastus, 2011, lk 109.

<sup>95</sup> I. Aimre, lk 179.

<sup>96</sup> S. Kaugia, 2011, lk 108.

meedia poolt kogutud ja levitatud teave kuritegude kohta meedia kajastuses negatiivselt mõjutada arvamust kuritegevusest ja segada kuriteoennetamise strateegiate ja poliitikate rakendamist. Meedia kajastus kuritegudest võib olla ebatäpne, ühekülgne ja edastada sobimatult kuritegevuse kontrollimise suundi. Juhuslikku vägivallakuritegu, mis on meedia poolt edastatud, tõlgendatakse selliselt, et keerulistele probleemidele otsitakse lihtsaid lahendusi. Seetõttu on kasvanud mure, et meedia põhiroll ei pruugi tingimata olla kuritegevuse ennetamise alaste teadmiste soodustamine.<sup>97</sup>

Mõnede meediakanalite teatud saadetes või alaealistele mõeldud videomängudes edastatakse vägivaldseid kuvandeid ja suhtumisi, mis kujundab noortes väärtushinnangute süsteemi, milles vägivalda võetakse aktsepteeritava käitumisena.<sup>98</sup>

Lastekaitse kontseptsioon<sup>99</sup> on märgitud, et meedias tuleks rohkem kajastada lapse heaolu ja turvalisusega seotud teemasid ning rohkem tutvustada lastele suunatud teenuseid ja tegevusi. Meedia kaasamine alaealiste kuritegevuse ennetusse on oluline, sest erinevaid massiteabe vahendeid kasutatakse igapäevaselt ning selle kaudu levib informatsioon kiiresti. Euroopa Parlament on enda 2007. aasta resolutsioonis<sup>100</sup> rõhutanud, et noorte kuritegevuse ennetamisel võib märkimisväärne roll olla meedial seoses avalikkuse teavitamise ja tähelepanu juhtimise algatustega ning kvaliteetsete ja noorte positiivset panust väärtustavate saadete edastamisega, kontrollides teiselt poolt samas vägivaldsete, pornograafiliste ja uimastite tarvitamisega seotud stseenide levitamist ning seda laste õiguste kaitse tegevuskavasse lõimitud kokkulepete alusel.

---

<sup>97</sup> V. Carli. The Media, Crime Prevention and Urban Safety: A Brief Discussion on Media Influence and Areas for Further Exploration. Montreal 2008. – Arvutivõrgus: [http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user\\_upload/Publications/The\\_Media\\_Crime\\_Prevention\\_and\\_Urban\\_Safety\\_ANG.pdf](http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/The_Media_Crime_Prevention_and_Urban_Safety_ANG.pdf) (01.04.2013)

<sup>98</sup> Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus. – Euroopa Liidu Teataja. 2006/C 110/13. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0075:0082:ET:PDF> (28.04.2013)

<sup>99</sup> Lastekaitse kontseptsioon. Heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse protokollilise otsusega 27.01.2005. Arvutivõrgus: <http://www.sm.ee/sinule/perele/lastekaitse/lastekaitse-korraldus.html> (08.04.2013)

<sup>100</sup> Euroopa Parlamendi 21. juuni 2007. aasta resolutsioon alaealiste kuritegevuse ning naiste, perekonna ja ühiskonna rolli kohta. (2007/2011(INI)) ELT C 146E, 12.6.2008, lk 344 - 353. Arvutivõrgus: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:146E:0344:0353:ET:PDF> (08.04.2013)

### 3.2. Olulisemad formaalsed institutsioonid

Riigitasandil toimub ennetustöö erinevate riiklike institutsioonide, nagu Vabariigi Valitsus, Kuriteoennetuse Nõukogu, Justiitsministeerium, Siseministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium, Kultuuriministeerium, vahendamisel. Nimetatud organisatsioonid tegutsevad kuriteo ennetuses nendele pandud pädevuste piirides, mis on kajastatud seadusandluses ning kinnitatud ennetusstrateegiate ja tegevuskavade alusel.<sup>101</sup>

Justiitsministeerium koordineerib kuriteoennetuse alast tegevust ja seda laiemalt elanikkonnale suunatud ennetustegevuse ja kohalike omavalitsuste tasandil tehtava kriminaalpreventsiooni töö koordineerimise näol. Teised ministeeriumid tegelevad kuriteoennetuse, sh alaealiste kuritegevuse ennetamisega lähtudes enda valdkonnast. Üks Justiitsministeeriumi prioriteetseid tegevussuundi kriminaalpoliitikas on alaealiste kuritegevuse vastase võitluse tõhustamine. Justiitsministeerium teeb koostööd Kriminaalpreventsiooni Nõukoguga, mis koosneb Vabariigi Valitsuse asjatundjatest ja mille eesmärk on nõustada valitsust kuriteoennetusalasest küsimustes ning anda soovitusi ennetusküsimustega tegelemiseks. Nõukogu ülesanneteks on ka ettepanekute esitamine Vabariigi Valitsusele ja soovitude andmine õiguskorra tagamist puudutavate küsimuste kohta ning kord aastas esitatakse aruanne tööst ja ülevaade kuritegevuse olukorrast riigis. Nõukogu kinnitab oma ülesannete täitmiseks igal aastal tegevussuunad.<sup>102</sup> Kord aastas esitatakse aruanne tööst ja ülevaade kuritegevuse olukorrast riigis. Üks prioriteete on ka alaealiste kuritegevuse vähendamine. Alaealiste kuritegevuse ennetamiseks on vaja luua riskilaste varajase tuvastamise süsteem, tegeleda koolikiusamise ning koolikohustuse mittetäitmise probleemidega, arendada alaealiste komisjonide ja erikoolide tööd ning tagada alaealiste kriminaalasjade kiire menetlus (sh süütegude kiire arutelu alaealiste komisjonides).

Siseministeeriumi juhtimise alla kuuluvad struktuuriüksustena sisejulgeoleku analüüsiosakond ja sisejulgeoleku poliitikaosakond, mis koordineerivad ja suunavad muu hulgas õigusrikkumiste ennetamist, tõkestamist ja avastamist ning rakendatavate meetmete kasutamist. Siseministeeriumi haldusalas tegutseb ka politsei- ja piirivalve amet, mille juurde on eraldi loodud noorsoopolitseiniku ametikoht, kelle ülesannete hulka kuulub erinevate projektide läbiviimine kuritegude ennetamiseks ning ennetusalase sisuga loengute korraldamine. Noorsoopolitseinikud tegelevad peale kriminaalpreventsioonilase töö ka kuritegude avastamise ja

<sup>101</sup> V. Paal. Alaealiste kuritegevuse ennetamine Eestis ja selle efektiivsus. Magistritöö. Tartu 2012, lk 33.

<sup>102</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kuritegude ennetamise süsteemi kirjeldus ja arengustrateegia 2000-2003. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/14668> (07.04.2013)

väärteomenetlusega. Töötades kindlas teeninduspiirkonnas, tunnevad nad hästi seal elavaid noorukeid ja seda kergem on alaealiste poolt toime pandud kuritegusid ennetada. Lisaks politseilisele eriharidusele on nimetatud politseiametnikel ka pedagoogiline või juriidiline haridus ning läbitud erinevad täiendkoolitused, mis tagab neile pädevuse töötamiseks alaealistega. Kui nad on kindlaks teinud kuriteo toime pannud alaealise, teostavad nad esialgsed uurimistoimingud kuni kahtlustatavaks tunnistamiseni ja annavad materjalid üle uurijale.<sup>103</sup>

Kultuuriministeerium on ennetusalase tegevusega seotud läbi spordi- ja kultuuritegevuste, kaasates noori erinevate projektide läbiviimiseks. Haridus- ja teadusministeeriumi ülesannete hulka kuulub alaealiste vaba aja sisustamisele suunatud tegevuse arendamine, erikoolide suunitluse muutumine karistusasutusest kasvatusasutuseks, koolikohustuse täitmise jälgimine ning vangla koolide sisuline järelevalve.<sup>104</sup>

Haridus- ja teadusministeeriumi hallatavaks asutuseks olev Eesti Noorsootöö Keskus teeb koostööd valitsus- ja noorsootööasutustega, kohalike omavalitsustega, noorteühingute ja teiste institutsioonidega, et arendada noortepoliitikat ja noorsootööd, pakkuda selleks väärtusliku nõu ja teavet ning esindada, teadvustada ja kaitsta noortevaldkonna huve ning väärtusi.<sup>105</sup> Noorsootöö eemärk on kujundada noortepoliitika põhimõtteid. Noorsootöö üheks eesmärgiks on luua eeldusi riskioludes elavate või probleemse käitumisega noorte arenguks. Alaealistele õigusrikkujatele suunatud tegevuse põhiliseks valdkonnaks on erinoorsootöö, mis kujutab endast tegelemist riskioludes elavate või probleemsete lastega. Erinoorsootöö peamiseks koordineerijaks ja korraldajaks on maakondlikud ja omavalitsuste loodud kohalikud alaealiste komisjonid. Nende pädevuses on alaealiste õigusrikkumiste arutamine ning konkreetsele alaealisele sobiva mõjutusvahendi leidmine.<sup>106</sup>

Alaealiste komisjonid on moodustatud alaealiste mõjutusvahendite seaduse<sup>107</sup> (edaspidi AMVS) alusel maakondade ja kohalike omavalitsuste ning linnaosavalitsustes. Kohalikud omavalitsused võivad samadel alustel ja koosseisuga komisjoni moodustada kooskõlastatult maakonna alaealiste

<sup>103</sup> Siseministeeriumi ja Justiitsministeeriumi arvamused Riigikontrolli kontrollaruande eelnõu „Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses“ kohta. 2002. Arvutivõrgus: <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/1669/Area/14/language/et-EE/Default.aspx> (29.04.2013)

<sup>104</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kuritegude ennetamise süsteemi kirjeldus ja arengustrateegia 2000-2003. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/14668> (07.04.2013)

<sup>105</sup> Eesti Noorsootöö Keskus. Arvutivõrgus: <http://www.entk.ee> (07.04.2013)

<sup>106</sup> Eesti Noorsootöö Keskus. Noorte seire aastaraamat 2011, lk 20. Arvutivõrgus: [http://www.entk.ee/sites/default/files/09\\_56\\_08\\_440\\_NSA\\_2011.pdf](http://www.entk.ee/sites/default/files/09_56_08_440_NSA_2011.pdf) (07.04.2013)

<sup>107</sup> Alaealiste mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. – RT I 1998, 17, 264; RT I 2010, 41, 240.

komisjoniga. Sel juhul arutatakse nende haldusterritooriumil elavate alaealiste õigusrikkumisi ja mõjutusvahendite kohaldamist kohaliku omavalitsuse komisjonis. Juhul kui kohalikus omavalitsuses, kus alaealine alaliselt elab, ei ole komisjoni moodustatud, arutab alaealise õigusrikkumist ning otsustab mõjutusvahendi kohaldamise üle maakonna komisjon.<sup>108</sup> Nende pädevuses on alaealiste õiguserikkumiste asjade arutamine, et leida just konkreetsele alaealisele sobiv mõjutusvahend – hoiatusest kasvatusse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamiseni. Alaealiste komisjonide eesmärk on piirkonna alaealiste kuritegude ennetamist korraldada ning seadusega pahuksisse läinud alaealisi mõjutusvahendeid määrates seadusekuulekale käitumisele suunata. Kuriteoennetust teostatakse reeglina projektide finantseerimise kaudu.<sup>109</sup> Alaealiste komisjonidel on oluline roll alaealiste kuritegevuse ennetamisel ja sellele reageerimisel, kuivõrd nad tegelevad nii nooremate kui ka 14-aastaste alaealiste süüteoalastele vastavate probleemidega. Peale selle on võimalik ka 14–17aastaselt süüteoalastele toimepannud alaealise suhtes menetlus lõpetada ja suunata materjalid alaealiste komisjoni.

Sotsiaalministeerium alaealistele suunatud tegevuse raames osaleb koolitervishoiusüsteemi arendamises ja perepoliitika küsimustes. Samuti tehakse koostööd teiste riigiasutustega. Selline tegevus on eelkõige suunatud lapse arengu kaasamisele ja tema õiguste tagamisele erinevatel perioodidel – naiste raseduse ajal, imikueas, teismelisuseas, pakkudes tuge vaesematele ja toimetulekuprobleemidega peredele ning vähendades sellega rahvastiku tervises avalduvat ebavõrdsust.<sup>110</sup>

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 154<sup>111</sup> kohaselt otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi kohalikud omavalitsused (edaspidi KOV). Kuritegevuse ennetamise töö kohalike omavalitsuse tasandil toimub alaealiste kuritegevust ennetavate meetmete väljatöötamises ning nende rakendamises omavalitsuse territooriumil. Selle näitena mainitakse laste õpetamisteenuste osutamist, noorte vaba aja sisustamist, ürituste läbiviimist ja laagrite korraldamist.<sup>112</sup>

---

<sup>108</sup> Alaealiste komisjonid Eestis 2011 aastal – statistiline ülevaade EHS-e andmete põhjal. Arvutivõrgus: <http://www.entk.ee/uuringudstatistika> (07.04.2013)

<sup>109</sup> Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018<sup>+</sup>. Seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=47571/Seletuskiri.pdf> (07.04.2013)

<sup>110</sup> V. Paal, lk 40.

<sup>111</sup> Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28.06.1992. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

<sup>112</sup> V. Paal, lk 36.



Vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse §-le 6<sup>113</sup> on KOV-de ülesandeks muu hulgas korraldada noorsootööd. Edukas noorsootöö on eduka kriminaalpoliitika eelduseks ning kuigi kuriteoennetus on KOV-de olemuslik ülesanne, on samas KOV-de võimekus kuriteoennetuse alase töö korraldamisel väga erinev.<sup>114</sup> Võimekuse tõstmiseks teevad paljud omavalitsused koostööd vabaihendustega<sup>115</sup>, mille hulka kuuluvad mittetulundusühingud, sihtasutsed ja seltsingud. Koostöö võib seisneda näiteks vastastikusel informatsiooni vahetamises, kaasamises arengukavade koostamises ning võimalusel rahalise toetuse jagamises projektide ja tegevuste elluviimiseks. Keskseimaks vormiks on siiski ülesannete lepinguline delegeerimine, kuid praktikas toimib avaliku võimu ja vabaihenduste koostöö ka nn strateegilise partnerlusena, kus avalike teenuste osutamiseks eraldatakse vabaihendustele sihtotstarbelisi toetusi või antakse kasutada muid avalikke ressursse (nt ruumid, maa).<sup>116</sup> Just partnerlus on märksõna, mida KOV-i koostöö puhul on hakatud viimasel ajal nimetama. Mitmed Euroopa riigid, eeskätt Põhjamaad, on mittetulundusühenduste ja avaliku võimu koostöömudelina eelistanud erinevalt uue haldusjuhtimise kontseptsiooni keskmes olevale võistupakkumisele siiski partnerlussuhet, kus mittetulundusühenduste roll seisneb eestkostefunktsiooni täitmisel ning kodanike omaalgatuse tugevdamises, mida avalik sektor omalt poolt rahaliselt toetab ka teenuste tellimise kaudu.<sup>117</sup>

Kokkuvõtvalt tuleb kohaliku omavalitsuse lepingulise delegeerimise puhul silmas pidada kolme olulist põhimõtet: 1) subsidiaarsusprintsip – avalike teenuste lepingulise üleandmise eesmärgiks on teenuste kvaliteedi tõstmine ja teenuste ligipääsetavuse parandamine – teenuste viimine tarbijale võimalikult lähedale; samas, teenuse kättesaadavus ja kvaliteet ei tohi väheneda, oluline on teenuse universaalsuse säilitamine ning asjaolu, et teenusetarbijail võetava tasu suurus peab jääma avaliku võimu otsustada; 2) avalike teenuste lepingulise üleandmise protsess peab olema läbipaistev ja lähtuma riigis kehtivatest õigusaktidest ja 3) avalike teenuste lepinguline üleandmine ei vähenda seadusega kohalikele omavalitsusüksusele pandud kohustust olla teenuste

---

<sup>113</sup> Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. 02.06.1993. – RT I 1993, 37, 558; RT I, 26.03.2013, 1.

<sup>114</sup> Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“. Seletuskiri. Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=47571/Seletuskiri.pdf> (04.02.2013)

<sup>115</sup> Kodanike (mitte nt avaliku sektori) poolt kasumitaotluseta eesmärkidel asutatud organisatsioon või selliste liit.

<sup>116</sup> V. Lember, N. Parrest, E. Tohvri. Vabaihendused ja avalikud teenused: partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised. EMSL 2011, lk 10. Arvutivõrgus:

<http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Vaba%C3%BChendused%20ja%20avalikud%20teenused%20-%20partnerlus%20avaliku%20sektoriga.pdf> (14.04.2013)

<sup>117</sup> Eesti Vabariigi Siseministeerium. Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegeerimine kodanikeühendustele. Analüüsi lõpparuanne. 2009, lk 14. Arvutivõrgus:

[https://www.siseministeerium.ee/public/SIMDEL\\_raport.pdf](https://www.siseministeerium.ee/public/SIMDEL_raport.pdf) (14.04.2013)

tarbijate ees teenuste osutamise osas lõppvastutajaks.<sup>118</sup> Lepingulise delegerimise korral peab omavalitsus tagama nii teenuste rahastamise kui kvaliteedi ja autori hinnangul ei pruugi inimestel seetõttu olla olulist vahet, missugune asutus neile teenust pakub. Teenuste kättesaadavus võib teatud juhul isegi paraneda. Kasumitaotluseta ühendusi loetakse organisatsiooniliselt paindlikumateks, sest paberlik asjaajamine ei võta organisatsioonide väiksuse ja autonoomsuse tõttu palju aega. Mittetulundussektoril on ka lihtsam reageerida sihtgrupi ootuste ja vajaduste muutumisele kui avaliku sektori institutsioonidel<sup>119</sup>

---

<sup>118</sup> Eesti Vabariigi Siseministeerium. Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegerimine kodanikeühendustele. Analüüsi lõpparuanne. 2009, lk 15-16. Arvutivõrgus: [https://www.siseministeerium.ee/public/SIMDEL\\_raport.pdf](https://www.siseministeerium.ee/public/SIMDEL_raport.pdf) (28.04.2013)

<sup>119</sup> O. Zeiger. Sotsiaaltenuste delegerimine mittetulundusühingutele. Bakalaureusetöö. Tartu 2007, lk 22.

## 4. ALAEALISTE KURITEGEVUSE FORMAALSEST PREVENTSIOONIST PÄRNU LINNAS

### 4.1. Üldiselt

Alaealiste kuritegevuse ennetamise alase tegevuse korraldamiseks ja planeerimiseks on Pärnu Linnavalitus vastu võtnud Süütegude ja uimastitarbimise ennetamise arengukava aastateks 2008-2013<sup>120</sup>, mis lähtub põhimõttest, et uimastialane ennetustöö peab hõlmama uimasteid mitteproovinud lapsi ja noori. Nimetatud arengukavas on välja toodud seisukoht, et süüennetustöö peab algama eelkõige süütegusid mitte toime pannud lastest, noortest, kuid ka alaealistest õigusrikkujatest, sest nemad on baasiks edaspidisele täisealiste kuritegevusele. Novembris 2003 sõlmisid Pärnu Linnavalitsus, Lääne Ringkonnaprokuratuur, Lääne Politseiprefektuur ja Pärnu Maakohus koostöölepingu, mille eesmärk on ametkondade vastastikune toetamine noorte õigusrikkumiste ennetamisel. Nimetatud koostöölepinguga pandi paika alaealiste kriminaalpreventsiooni prioriteedid, koostöövormid ja tegevuskavad. Erinoorsootöö raames toimib võrgustikutöö riskioludes elavate ja/või probleemkäitumisega noorte toetamiseks. Kuriteo ja riskikäitumise ennetamiseks tehakse tihedat koostööd noorsoopolitseiga. Peamiseks alaealiste kriminaalpreventiivse töö koordineerijaks on Pärnu linna alaealise komisjon. Ennetusalaseid projekte viivad läbi Pärnu Õppenõustamiskeskus, noortekeskused, noorteühendused ja noorsoopolitsei.<sup>121</sup>

Aastal 2006 asutati Pärnu Linnavalituse otsusega „Pärnu lastekaitse teabesüsteem“ (edaspidi teabesüsteem). Teabesüsteemi eesmärk oli luua lastekaitse koostöövõrgustikule ühtne teabesüsteem, mis tagaks ametkondadevahelise kiire, ennetava ja efektiivse tegutsemise laste õiguste huvides. Süsteemi põhiülesandena on nimetatud turvalise internetikeskkonna loomist, mis võimaldab abivajadustega lastega kokkupuutuvatel isikutel säilitada ja vahetada vajalikku teavet abi vajavate laste ja neile osutatud abi kohta. Nimetatud teabesüsteem likvideeriti aastal 2009, selle peamiseks põhjuseks on nimetatud asjaolu, et isikuandmete kaitse seadusest tulenevalt sai süsteemi kanda lapse andmed juhul, kui lapse vanema või lapse eestkostja poolt esitati selleks nõuetekohane avaldus. Enamikel juhtudel ei ole õnnestunud vanemaid motiveerida nõusolekut

---

<sup>120</sup> Süütegude –ja uimastitarbimise ennetamise arengukava aastateks 2008-2013. Arvutivõrgus: [http://www.parnu.ee/fileadmin/user\\_upload/areng/arengukava/Syutegude\\_ja\\_uimastitarbimise\\_arengukava.pdf](http://www.parnu.ee/fileadmin/user_upload/areng/arengukava/Syutegude_ja_uimastitarbimise_arengukava.pdf) (10.04.2013)

<sup>121</sup> Pärnu linna haridusvaldkonna arengukava 2013 – 2025. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4251/2201/2028/P%C3%A4rnu%20linna%20haridusvaldkonna%20arengukava%202013-2025.pdf> (11.04.2013)

andma.<sup>122</sup> See on saanud ka üheks oluliseks põhjuseks, miks süsteem ei ole eesmärgipäraselt käivitunud.

Teiseks põhjuseks, miks volikogule esitati süsteemi likvideerimise eelnõu, oli asjaolu, et Riigikogus oli menetluses sotsiaalhoolekande seaduse muutmise seadus, millega plaaniti luua sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister (edaspidi STAR), mis võimaldaks paremini rakendada individuaalset lähenemist inimese abistamisel hoolekandes. STAR-i eesmärk on juhtumikorralduse põhimõttel läbiviidava sotsiaaltöö korraldamine ning sotsiaalteenuste ja -toetuste ning muu abi osutamise dokumenteerimine ja menetlemine. Andmeregistri peamiseks kasutajaks on kohalikud omavalitsused, samuti maavalitsused ja Sotsiaalministeerium ning teatud juhtudel ka sotsiaalteenuste osutajad. Lisaks klienditööle võimaldab andmeregister sotsiaalteenuste ja toetuste ning muu abi osutamise alase teabe ja statistika kogumist ning analüüsimist, mis omakorda kohalikke, regionaalseid ja riiklikke hoolekandepoliitilisi otsuseid. Seetõttu ei peetud enam otstarbekaks eraldi teabesüsteemi pidada. Selline algatus näitab ilmekalt, et omavalitsus on huvitatud alaealiste kuritegevuse ennetusalases tegevuses osalemisest ning koostöö parandamiseks ja tõhustamiseks mõeldakse erinevate võimaluste loomisele.

1998. aastal moodustati Pärnu linnas alaealiste komisjon, mille ülesandeks on preventiivse töö korraldamine alaealistele õigusrikkujatele mõjutusvahendite kohaldamise abil ning alaealiste järelevalvetuse vähendamine. Alaealiste komisjon lähtub enda töös põhimõttest, et alaealise karistamise asemel püütakse teda suunata seaduskuulekale teele. Lisaks alaealiste komisjonile tegutseb Pärnu linnas Pärnu Õppenõustamiskeskus (edaspidi õppenõustamiskeskus), mille põhikiri küll otseselt alaealiste kuritegevuse ennetamise alast tegevust ette ei näe, kuid kaudselt on nimeatud asutus preventiivse tegevusega seotud. Õppenõustamiskeskuse tegevuse põhieesmärgiks on olla teenindav tugikeskus, mis korraldab laste arenguliste erivajaduste varajaseks märkamiseks ja individuaalse arengu toetamiseks meetodilist nõustamist ja psühholoogilise, eripedagoogilise, logopeedilise, sotsiaal- ja karjäärinõustamise alase teenuse osutamist lastele, noortele, lastevanematele, õppeasutuste pedagoogidele, spetsialistidele ja kohaliku omavalitsuse ametnikele.<sup>123</sup> Õppenõustamiskeskuse ülesandeks on muuhulgas koolikohustuse mittetäitmise ja põhihariduseta koolist väljalangevuse ennetamine ja koolikohustust mittetäitvate õpilaste kaardistamine ning info edastamine haridusosakonnale ja

---

<sup>122</sup> Seletuskiri Pärnu Linnavolikogu määruse „Pärnu linna lastekaitse teabesüsteemi likvideerimine“ eelnõu juurde. Arvutivõrgus: [http://amphora.lv.parnu.ee/amphora\\_public/document.aspx?id=412318](http://amphora.lv.parnu.ee/amphora_public/document.aspx?id=412318) (11.04.2013)

<sup>123</sup> Pärnu Õppenõustamiskeskuse põhimäärus. Arvutivõrgus: [http://www.onk.ee/uploads/media/ONK\\_pohimaarus\\_2008.pdf](http://www.onk.ee/uploads/media/ONK_pohimaarus_2008.pdf) (13.04.2013)

kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajatele. Nimetatud ülesandeid võib pidada alaealiste kuritegevuse alase tööga seotuks. Kuigi ei saa kindlalt väita, et kool ja kuritegude toimepanek on omavahel seotud. Kui kool õpilase võimetest hoolimata teda motiveerib ja võimaldab tal rahuldada saavutusvajadust, kui koolis kasvatatakse ühtsustunnet, on õpilase kuritegelikule teele kaldumise võimalus väiksem.<sup>124</sup> Seega on oluline, et laps täidaks koolikohustust ning mittetäitmisel ei jääks see märkamata ning sellele reageeritakse.

Olulisteks piirkonna noorsootöö korraldamise asutuseks on Pärnu Noorte Vabaajakeskus ja Raeküla Vanakooli Keskuse juures tegutsev RVK avatud Noortekeskus. Pärnu Noorte Vabaajakeskuse põhieesmärgiks on ühisest tegutsemisest huvitatud noorte ja noorteühenduste koondamine ning nendele tegevusvõimaluste pakkumine, ennetamiseks ning pidurdamiseks noorte ühiskonnavastaste või sotsiaalselt vähesidusate hoiakute väljakujunemist.<sup>125</sup> RVK avatud Noortekeskuse tegevused on samuti seotud noorte vaba aja sisutamise ning erinevate ürituste läbiviimisega.

#### **4.2. Uuringu eesmärk, meetod ja valim**

01.04.-17.04.2013.a. viis töö autor Pärnu linna asutuste ja organisatsioonide töötajate hulgas läbi küsitluse, mille eesmärk oli välja selgitada nende hinnangut preventsoonialase töö korralduse kohta Pärnu linnas. Käesoleva uurimuse raames toimus andmete kogumine kvalitatiivsel meetodil ning vastajate puhul oli tegemist piiratud valimiga. Andmete kogumine toimus ankeetküsitluse vormis. Valimi kindlakstegemiseks kasutas autor erinevaid andmebaase, sealhulgas Pärnu linna kodulehel leiduvat informatsiooni asutuste ja organisatsioonide kohta. Sobivuse kindlakstegemiseks uuriti eelkõige neid asutusi, mille töötajate hulgas olid isikud, kelle tööülesanded võisid autori hinnangul olla seotud alaealiste kuritegevuse ennetamisega või alaealiste õigusrikkujatega tegelemine. Organisatsioonide puhul pööras autor tähelepanu eelkõige põhikirjalistele eesmärkidele ja ülesannetele. Kasulikke viiteid respondentide kohta sai autor välja valitud vastajatega kontakteerudes. Küsitlus viidi läbi kuues asutuses. Vastajatega võeti ühendust e-posti teel ning lepiti kokku vastajatele sobiv küsitlemise aeg. Autor väljastas 15 ankeeti, kokku laekus 10 täidetud ankeeti. Küsimustik (Vt LISA 1) koosnes kahekümnest küsimusest, esitati nii kinniseid, lahtisi kui poolkinniseid küsimusi.

---

<sup>124</sup> J. Graham, T. Bennet, lk 42.

<sup>125</sup> Pärnu Noorte Vabakeskuse põhikiri. Arvutivõrgus: <http://www.vabaajakeskus.ee/wp-content/uploads/2012/12/vabaajakeskuse-pohikiri.pdf> (13.04.2013)

### 4.3. Uuringu tulemuste analüüs ja järeldused

Selgus, et alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga tegelevatest töötajatest 80% olid naissoost (Vt LISA 1). Vastajate hulgas oli enim 20-30 aastaseid vastajaid, järgmine vanusegrupp oli 36 - 40 aastased isikud (Vt LISA 1). Vastajate keskmine vanus oli 30,3 aastat, mis näitab, et alaealiste kuritegevuse valdkonnas tegelevad suhteliselt noored inimesed. Autori hinnangul on positiivne, et nooremad inimesed soovivad alaealiste kuritegevuse ennetamise valdkonnas töötada. See võib avaldada mõju noortega parema kontakti ning usalduse saavutamisele. Näiteks Pärnu Noorte Vabajakeskuse respondendid olid vanuses 21-30 aastat, mis näitab noorte huvi ja tahtet koos tegevusi läbi viia tehes seda vabatahtlikkuse alusel. Ilmselt aitab töötajate noorem vanus kaasa ka tänapäeva noorte probleemide paremale mõistmisele.

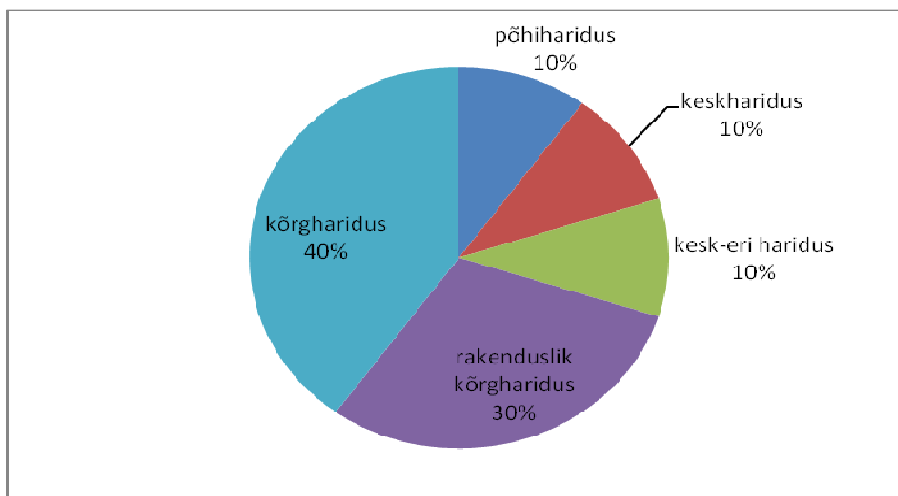
Uuringust selgus, et keskmine töökogemus alaealiste kuritegevuse ennetusalases valdkonnas on 5,6 aastat. Autori arvates ei saa keskmist töötamise aega ennetustegevustega seotud valdkondades pidada pikaks, seda asjaolu võib omakorda mõjutada vastajate vanuseline jaotus. Autor soovis saada teavet selle kohta, mis tasandil respondendid alaealiste kuritegevuse valdkonnas töötavad. Vastanutest 70% tegeleb alaealiste kuritegevuse ennetamisega kohaliku omavalitsuse tasemel, 30 % tegeleb ennetustegevusega maakondlikul tasemel. Maakondlikul tasandil koordineerib Pärnu linnas alaealiste kuritegevuse ennetusalast tegevust näiteks noorsoopolitsei. Kuivõrd Pärnu maakond on pindalalt riigi suurim, hõlmates Eesti vabariigi üldterritooriumist 10,6% ja maakonnas on 20 kohalikku omavalitsust<sup>126</sup>, siis võib eeldada, et maakondlikul tasandil ennetustööd tegevad isikud omavad paremat ülevaadet valdkonnaga seotud probleemidest ja samas on neil võimalik kohalikul tasandil enda kogemusi ja teadmisi rakendada. Maakondlikul tasandil töötavatel inimestel võib seetõttu ka töökoormus suureneeda kuna isikute ring, kellega ennetustööd teha, on suurem.

Vastajate haridustaseme jaotus näitab, et kõrgharidusega vastanud moodustasid kõigist vastanutest 70%. Nii kõrghariduse kui ka rakendusliku kõrgharidusega vastajatel paluti omandatud eriala täpsustada ning selgus, et enim nimetati omandatud haridusena noorsootööd, sotsiaaltööd ja sotsiaaltöökorraldust. Kõige vähem oli põhiharidusega, keskharidusega ja kesk-eriharidusega vastanuid, kes kokku moodustasid 30% vastanutest. Haridustaseme jaotumine on näidatud joonisel 1.

---

<sup>126</sup> Pärnu maakonna alaealiste komisjoni kuriteoennetusliku tegevuse arengukava 2013-2016. Arvutivõrgus: [https://parnu.maavalitsus.ee/et/c/document\\_library/get\\_file?uuid=aa700bac-0cf0-4b56-ac00-03f1fbcf47b6&groupId=908048](https://parnu.maavalitsus.ee/et/c/document_library/get_file?uuid=aa700bac-0cf0-4b56-ac00-03f1fbcf47b6&groupId=908048) (28.04.2013)

**Joonis 1. Vastajate jaotus haridustaseme järgi**



Seega võib öelda, et alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevad isikud omavad pädevust nimetatud valdkonnas töötamiseks. Erihariduse olemine lastega töötamist nõudvatel ametikohtadel on autori arvates väga oluline. Spetsiaalne väljaõpe ning teadmised aitavad tagada selle, et abi ja toetust vajav laps ei jää märkamata ning tema vajadustele osatakse reageerida. Haridustaseme niisugust jaotumist võib mõjutada asjaolu, et näiteks noortekeskustes tegutseb inimesi, kes ei pruugi juba enda vanusest tingituna omada kõrgemat haridustaset kui põhi- või keskharidus. Kuivõrd noortekeskuste puhul on tegemist asutustega mille eesmärkide hulka kuulub võimalikult paljusid noori oma tegevustesse kaasata, siis lisanõue teatud haridustasemele võib liikmeskonnale pärssivalt mõjuda.

Vastanutest 30% tegelevad alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga täistöökohaga, 70% vastanutest teeb lisaks ka muud tööd. Sellest tulenevalt võib öelda, et ennetusalase tegevuse läbiviimiseks ei ole asutustes ja organisatsioonides enamasti loodud ametikohta, kus töötaks ainult alaealiste kuritegevuse ennetamisele spetsialiseerunud isik. Kuna töötajad on hõivatud ka muude tööülesannetega, võib ennetusalane tegevus jääda vajaliku tähelepanuta. Samuti võib tekkida ajapuudus kliendi probleemidega tegelemisel, mis omakorda ei pruugi tagada üldiselt rakendatava individuaalse lähenemise põhimõtte täielikku tagamist.

Tegevusi, mida ennetusalases töös läbi viiakse, oli vastustes märgitud erinevaid ning nende sisu sõltus asutuste ja organisatsioonide eripäradest. Noortekeskuste töötajad nimetasid peamiste tegevustena erinevate meelelahutusürituste läbiviimist ja muid vaba-aja tegevusi, koolituste korraldamist ning võimaluste pakkumist üldkasuliku töö sooritamiseks selleks kohustatud

isikutele. Kuna noortekeskuste tegevuses osalemine on vabatahtlik, eristuvad need asutused olemuslikult teistest võrgustiku institutsioonidest. Autori arvates on vabatahtliku kaasamise mõju ja edukus noortega kontakti leidmisel ja nende probleemide lahendamisel suurem. Vabatahtliku kaasamise puhul saab autori arvates eristada kahte aspekti. Esiteks see, kui noored osalevad neile suunatud ja neile organiseeritud tegevustes (näiteks ekskursioonid, üritused) ja teiseks noored ise on vabatahtlikena protsessi kaasatud. Vabatahtlikus töös osalemine aitab autori hinnangul avardada noorte silmaringi, arendab nende suhtlemisoskust ja annab võimaluse oma ideede rakendamiseks. Ka uuring näitas, et noortekeskustes juhivad tegevusi ja üritusi nooremad inimesed, kellel võib seetõttu olla kergem laste ja noortega kontakti saada. Kui politsei ja alaealiste komisjon tegelevad õigusrikkujatega juba ilmnunud probleemide lahendamisel, siis noortekeskustel on võimalus otseselt kokku puutuda nende noortega, kes veel ei ole õigusrikkumisi toime pannud. Seetõttu leiab autor, et neil asutustel on arvestatav mõju laste mõjutamisel õiguskaualekäitumisele.

Kriminaalhooldusametnikud nimetasid peamiste tegevustena vestlusi, suunamist erinevate koostööpartnerite juurde, juhendamist, erinevate programmide läbiviimist ning võimalusel erinevates programmides osalemist.

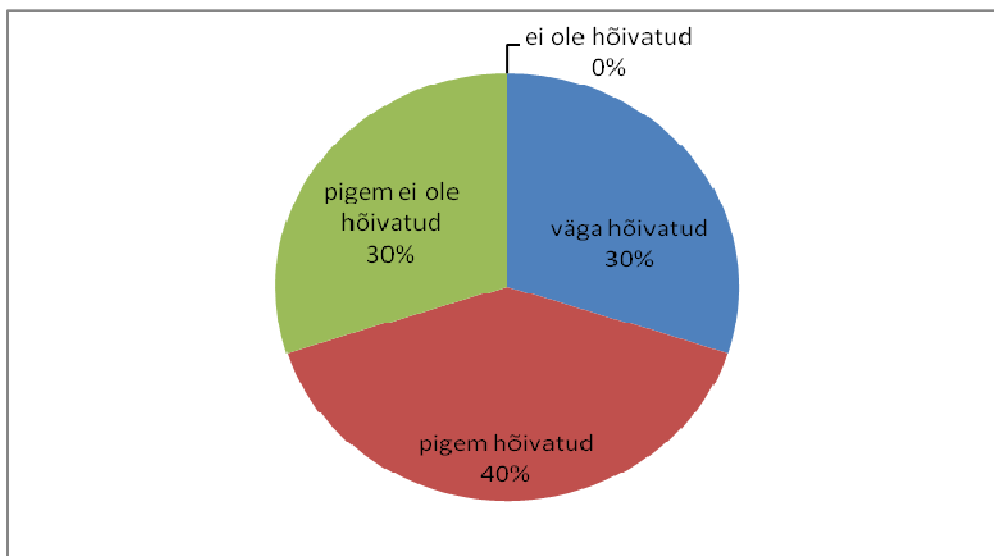
Noorsoopolitsei tegevustena märgiti vestluste korraldamist laste ja nende vanematega, loengute pidamist koolis, ennetusürituste läbiviimist ja kontrolli läbiviimist koolide ja kaubanduskeskuste ümbruses ning narkokoerte kasutamist koolides.

Tegevustena märgiti ka koolikohustuse täitmisega seonduvate probleemidega tegelemist ning koolist väljalangevuse ennetamist. Alaealiste komisjoni töö puhul toodi tegevustena välja tegelemist alaealiste õigusrikkujatega sealhulgas korduv õigusrikkujatega.

Ennetusalane töö on jagatud erinevate spetsialistide vahel 30 % vastanud töötajate töökohal, 40% vastas, et nende töökohas on ennetustöö sageli erinevate spetsialistide vahel jagatud, 20 % vastas, et nende töökohal on ennetustöö mõnikord jagatud ning 10 % vastasid, et nende töökohal ei ole tegevus jagatud. End väga hõivatuks ennetusalase tööga pidas 30 % vastanutest, 40 % olid pigem hõivatud, 30 % pigem ei ole hõivatud ja neid, kes ei ole üldse hõivatud alaealiste ennetusalase tööga ei olnud. Töötajate hinnang nende hõivatusele on toodud joonisel 2.



## Joonis 2. Ennetusalase tegevusega hõivatus



Väga hõivatud ning pigem hõivatud töötajad moodustasid vastajatest 70%. Vastajate hõivatus võib olla seotud eelnevalt selgunud asjaoluga, et paljudel on ka muu töö, millega nad on seotud ja mõnel juhul ka sellest, et tööülesandeid tuleb täita maakondlikul tasandil. Hõivatust näitab autori hinnangul ka see, et respondentide tagasiside uuringus osalemiseks ei olnud väga aktiivne ning mitme vastaja ankeedid jäid autorile laekumata.

Välja selgitamiseks, missuguste institutsioonide vahel Pärnu linnas alaealiste kuritegevuse alane ennetustöö toimub, paluti respondentidel järjestada enda koostööpartnereid igapäevases töös alaealiste kuritegevuse ennetamisel 1-10-ni selliselt, et 1 tähistab kõige sagedasemat partnerit ja 10 kõige harvemad (Tabel 2). Lisaks oli vastajatel võimalus nimetada mõni muu koostööpartner, mida loetelus nimetatud ei olnud. Selgus, et kõige sagedasemaks koostööpartneriks peeti konstaableid ja politseiametnikke, sellele järgnesid kooli sotsiaaltöötajad, õpetajad jt kooli esindajad. Mitte vähem oluliseks koostööpartneriks märgiti lastekaitsetöötajad ja alaealiste komisjonid. Koostöö on kõige harvem kohtunike ja prokuröridega. Muu koostööpartneritena oli nimetatud Sotsiaalkindlustusamet (ohvriabi), haridusasutused, Maanteamet, Päästeamet, kohalik omavalitsus ja lapsevanemad. Vastustest võis välja lugeda, et alaealiste kuritegevusega tegelevaks isikuks pidasid vastajad sagedamini noorsoopolitseinikku. Uuringu valimi väljaselgitamisel kontakteerus autor paljude asutustega paludes kontaktisikutelt lisainformatsiooni võimalike respondentide leidmiseks. Tagasisidena mainiti tihti just noorsoopolitseinikku.

**Tabel 2. Peamised koostööpartnerid alaealiste kuritegevuse ennetusalases töös**

<b>Koostööpartner</b>	<b>Keskmine jrk.nr</b>
a) õpetajad jt kooli esindajad (va kooli sotsiaaltöötajad)	3,9
b) kooli sotsiaaltöötaja	3,6
c) konstaablid ja politseiametnikud	1,9
d) prokurörid	7,7
e)kriminaalhooldusametnikud	5,3
f) kohtunikud	9,7
g) laste hoolekandeesutused	6,8
h) lastekaitsetöötajad	4,6
i) alaealiste komisjonid	5,6
j) psühholoogid jm spetsialistid	6,2
k)muu (nimetage): täpsustus: ohvriabi, haridusasutused, Maanteeamet, Päästeamet, KOV, lapsevanemad	5,7

Peamiste koostööpartnerite märkimise küsimuse teine pool oli suunatud hinnangu andmisele nimetatud koostööpartneritega koostöö sujuvusele. Koostööpartnerite olemasolu ei näita veel tegeliku koostöö toimimist. Seetõttu pidas autor oluliseks uurida koostöö sujuvust. Respondentidel paluti hinnata koostöö sujuvust 5-pallisel skaalal, kus 5 tähistab parimat võimalikku koostööd ning 0 koostöö puudumist. Järgnevas tabelis on välja toodud respondentide hinnangud nimetatud küsimusele.

**Tabel 3. Hinnangud koostöö sujuvusele**

<b>Koostööpartner</b>	<b>Keskmine hinnang</b>
a) õpetajad jt kooli esindajad (va kooli sotsiaaltöötajad)	3,4
b) kooli sotsiaaltöötaja	3,3
c) konstaablid ja politseiametnikud	4,4
d) prokurörid	2,0
e)kriminaalhooldusametnikud	2,9
f) kohtunikud	2,1
g) laste hoolekandeesutused	2,3
h) lastekaitsetöötajad	3,0
i) alaealiste komisjonid	4,3
j) psühholoogid jm spetsialistid	3,6
k) muu (nimetage):	4,3

Selgus, et parimaks peeti koostööd konstaablite ja politseiametnikega, mida võib autori arvates pidada ootuspäraseks, kuivõrd selle koostööpartneriga toimub vastajate andmete kohaselt kõige sagedasem koostöö. Koostöö sujub ka alaealiste komisjoniga ning vastajate poolt muuna nimetatud koostööpartneritega, milleks osutusid Sotsiaalkindlustusamet (ohvriabi), haridusasutused, Maanteeamet, Päästeamet, kohalik omavalitsus ja lapsevanemad. Kõige vähem tehakse koostööd prokuröride ja kohtunikega. Koostööpartnerite valikud ja koostöö sujuvust võivad mõjutada mitmesugused faktorid. Vähene kokkupuude võib olla tingitud asutuste ja organisatsioonide enda struktuurist ning töökorraldusest, mis mõnel juhul ei võimalda ülesannete täitmisesse kedagi teist kaasata. Veel mõjutab koostööd kindlasti asjaolu, kuidas alaealine koostööpartnerini jõuab. Võimalus on, et alaealine pöördub ise mõne asutuse, näiteks ohvriabi, noortekeskuse või psühholoogi poole. Kui koostööpartner on ise asunud probleemse lapsega tegelema, siis koostöö käigus võidakse tegevusi teiste asutustega jagada või suunatakse laps edasi koostöövõrgustikus oleva institutsiooni juurde.

Vastajatele pakuti välja tegurid, mis potentsiaalselt võiksid aidata alaealiste kuritegevuse ennetamise alast tööd efektiivsemaks teha ning vastajad pidid need reastama vastavalt 1-8-ni selliselt, et 1 on kõige olulisem ja 8 kõige ebaolulisem. Lisaks oli vastajatel võimalus märkida ka muu tegur, mida loetelus ei olnud.

**Tabel 4. Alaealiste kuritegevuse ennetusalast tegevust efektiivsemaks muutvad tegurid**

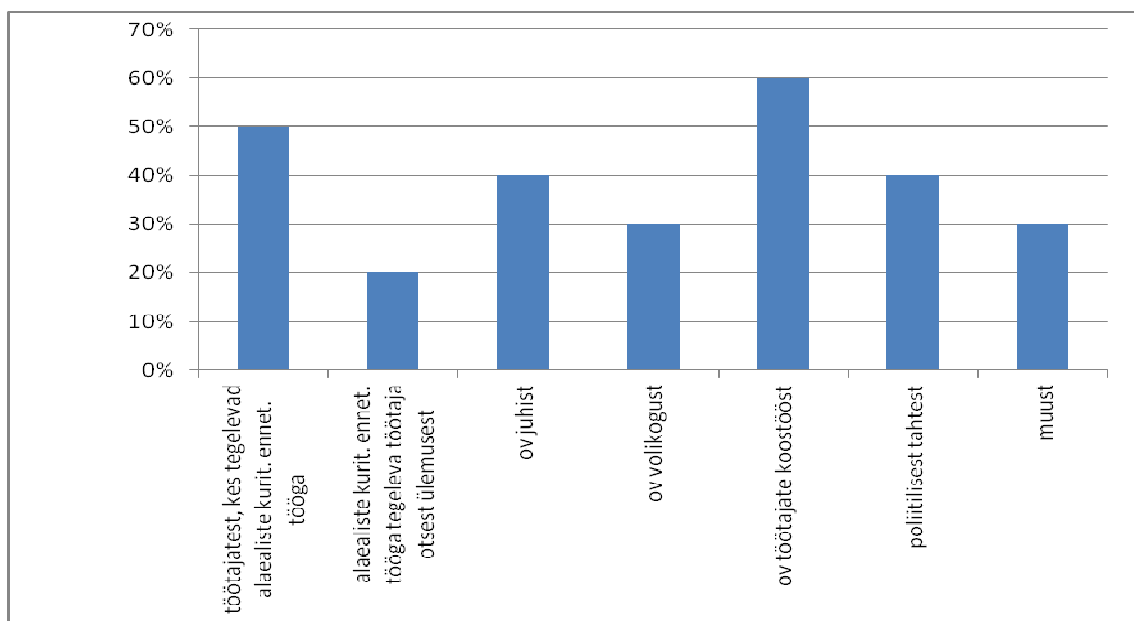
<b>Tegur</b>	<b>Keskmine jrk.nr.</b>
a) täiendkoolitus	3,3
b) supervisiooni võimalus	5,1
c) parem koostöö teiste spetsialistidega	3,6
d) selgemad piirid erinevate spetsialistide töökohustuste vahel	5,1
e) sõltuvushäirete ravi ja rehabilitatsiooni kättesaadavus	4,9
f) suurem alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevate spetsialistide arv	4,6
g) erialased tegevusjuhendid	4,4
h) linnavalitsuses otsustajate suurem teadlikkus alaealiste kuritegevuse ennetamisega seotud teemadel	4,9
i) muu (nimetage)	9

Hinnates võimalikke alaealiste kuritegevuse ennetusalaseid tegevusi efektiivsemaks muutvaid tegureid kujunes vastajate keskmist hinnangut aluseks võttes kõige olulisemaks teguriks täiendkoolitus. Sellele järgneb parem koostöö teiste spetsialistidega. Vähem tähtsaks peeti

supervisooni<sup>127</sup> vajadust, mida autori arvates võiks edukalt koos täiendkoolitusega rakendada. Vastused näitavad, et üldiselt on töötajad enda tööülesannetest teadlikud omavad ülevaadet erinevate spetsialistide tööülesannete kohta. Samas näitavad antud hinnangud, et kõik esitatud tegurid omavad ennetusalases töös olulisust ning suurt varieerumist tulemuste vahel ei ole. Üks vastaja oli märkinud teguriks muu, kuid kahjuks ei olnud ta vastust täpsustanud, seetõttu puudub autoril võimalus hinnangu andmiseks.

Respondentidel paluti hinnata, kellest sõltub Pärnu linnas alaealiste kuritegevuse ennetamise alane tegevus (Joonis 3).

**Joonis 3. Alaealiste kuritegevuse ennetamise alane tegevus sõltub Pärnu linnas järgmistest isikutest**



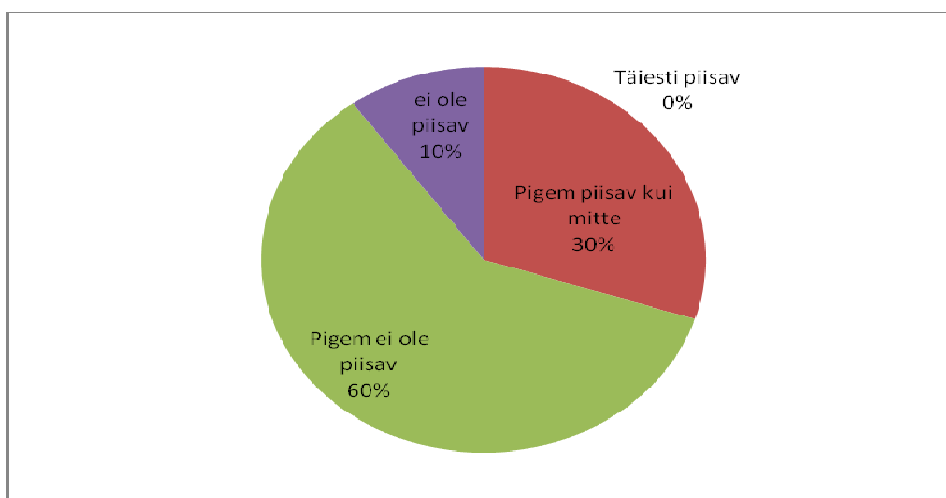
Isikute loetelu koosnes järgmistest isikutest: töötajatest, kes tegelevad alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga; alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga tegeleva töötaja otsesest ülemusest; omavalitsuse juhust; omavalitsuse volikogust; omavalitsuse töötajate koostööst ja poliitilisest tahtest. Lisaks oli võimalik nimetada muid isikuid.

<sup>127</sup> Supervisioon on süstemaatiline nõustamisprotsess, mis on vajalik eelkõige inimestega töötavatele professionaalidele ja nende tööle. Supervisiooni kasutamine annab häid tulemusi erinevate tegevusvaldkondade, kuid eelkõige sotsiaaltöö-, haridus-, täiskasvanuharidus-, personalitöö-, tervishoiu-, psühhoteraapia-, hoolekandevaldkonnas töötavate inimeste puhul. Allikas: Eesti Supervisiooni ja Coachingu Ühing. Arvutivõrgus: <http://www.supervisioon.ee/Supervisioonist> (30.03.2013)

Arvati, et kõige enam sõltub alaealiste kuritegevuse ennetamise alane tegevus omavalitsuse töötajate koostööst, millele järgnesid töötajad, kes tegelevad alaealiste kuritegevuse ennetamise alase tööga. Seejärel peeti oluliseks omavalitsuse juhti ning üldist poliitilist tahtet. Vähemal määral on vastajate arvates ennetusalane tegevus sõltuvuses omavalitsuse volikogu tegevusest ning muudest teguritest. Muude tegurite all nimetati näiteks lapsevanemate ja spetsialistide koostööd, mida pidasid oluliseks 20 % vastajatest. Kõige ebaolulisemaks pidasid vastajad ennetusalase tegevuse sõltumist ennetusalast tööd tegeva töötaja otsest ülemusest. Ootuspärane oli tulemus ennetustöö sõltumisest omavalitsuse töötajate koostööst ning isikutest, kes otseselt valdkonnas tegelevad. Omavalitsuse juht kujundab ja suunab omavalitsuse tegevussuundi ja prioriteete. Üldisest poliitilisest tahtest sõltumine on põhjendatav samuti poliitika kujundamise ja ressursside jagamisega. Samas ei tasu autori hinnangul kohaliku tasandi volikogu tegevust alahinnata või pidada vähetahtsaks. Kuivõrd tegemist on kogukonna valitud esindajatega, kelle ülesanne on kohaliku elu korraldamiseks otsuste vastuvõtmine. Nende teadlikkuse tõstmine alaealistega seotud probleemidest aitab kindlasti kaasa ennetustegevuste paremaks korraldamiseks.

Uurides respondentide arvamust alaealiste kuritegevuse ennetamiseks suunatud tegevuste ja teenuste finantseerimist erinevate institutsioonide poolt, leidis 60% vastajatest, et finantseerimine pigem ei ole piisav, 30% vastajatest leidis, et tegevuste ja teenuste finantseerimine on pigem piisav kui mitte. Vastanute hulgas ei olnud kedagi, kelle arvates ennetusalaste tegevuste ja teenuste finantseerimine oleks piisav. Hinnangute jaotus on toodud joonisel 4.

#### Joonis 4. Hinnang alaealiste kuritegevuse ennetusalaste tegevuste/teenuste finantseerimisele



Omavalitsuse tasandi ennetustööd finantseeritakse läbi kohaliku omavalitsuse eelarve ja riigieelarve. Kuivõrd kohalike omavalitsuste ressursid on erinevad, võib see tõepoolest tingida olukorra kus osades valdkondades ei jätku tegevuste koordineerimiseks piisavalt vahendeid. Üldiselt aga selgub, et ennetusvaldkonna finantseerimine võiks leida rohkem rahastamist.

Autor püüdis välja selgitada, kas alaealiste kuritegevuse ennetamist korraldavates seadusandlikes aktides on regulatsioone, mis vastajate töö on keeruliseks või ebamugavaks teinud. Vastajatest 20% vastasid küsimusele jaatavalt. Täpsustustena nimetati liigset bürokraatiat, seadustes olevaid nn lahtisi otsi ning alaealiste mõjutusvahendite seaduse alusel kohaldatavate mõjutusvahendite kohaldamise probleeme. Bürokratia esinemist ning seaduses olevaid lahtisi otsi vastajad põhjalikumalt ei selgitanud. Seetõttu ei ole autoril nimetatud asjaolude kohta võimalik põhjalikumalt hinnangut anda.

Alaealiste mõjutusvahendite seaduse puhul märkis respondent, et küsimusi on tekitanud selline mõjutusvahend nagu alaealiste komisjoni poolt lapse pikapäevarühma suunamine. Probleemina nimetab ta asjaolu, et pikapäevarühma ei saa suunata vanemaid lapsi. Vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-le 38<sup>128</sup> (edaspidi PGS) pakutakse pikapäevarühmas korraldatava õppekavavälise tegevusena õpilasele järelevalvet ning pedagoogilist juhendamist. Last suunatakse õppes vaba aja sisustamisel, koduste õpiülesannete täitmisel, huvitegevuses ning huvide arendamisel. Algklasside lapsed selle rühma olemasolul suure tõenäosusega juba käivad pikapäevarühmas ja üldiselt satub noorema vanuserühma lapsi alaealiste komisjoni ka vähem. Vastavalt (edaspidi PGS)<sup>129</sup> §-le 2 jagunevad põhikooli kooliastmed järgmiselt: I kooliaste – 1.–3. klass, II kooliaste – 4.–6. klass ja III kooliaste – 7.–9. klass. Pikapäevarühmas käivad enamasti just I kooliastme õpilased, kelle õppepäeva pikkus on lühem ning seetõttu vanemate kooliastme õpilastele selliseid rühmi üldjuhul moodustatud ei ole. Kokkuvõttes ei ole vanematele lastele sellist rühma olemas.

Teine probleem, millele vastaja tähelepanu pööras on seotud alaealiste mõjutusvahendite seaduse alusel määratava rahatraviga lapsevanema(te)le, kelle laps(ed) ei täida koolikohustust. Vastavalt PGS §-le 13<sup>130</sup>, toetab koolikohustusliku isiku elukohajärgne vald või linn vastavalt vajadustele ja võimalustele koolikohustuslikku isikut, vanemat ja kooli, luues oma pädevuse piires

---

<sup>128</sup> Põhikooli -ja gümnaasiumiseadus. 09.06.2010. – RT I 2010, 41, 240; RT I, 10.07.2012, 20.

<sup>129</sup> Samas

<sup>130</sup> Samas

tingimused koolikohustuse täitmiseks, mh korraldab koolikohustuslike isikutega tegelemist, koolikohustuse täitmata jätmise põhjuste väljaselgitamist ning meetmete rakendamist koolikohustust mittetäitvate isikute suhtes. Vastavalt PGS § 14 lg-le 1<sup>131</sup> karistatakse vanemat rahatrahviga kuni 200 trahviühikut, kui tema koolikohustuslik laps ei ole kantud ühegi kooli nimekirja või on ühe õppeveerandi jooksul põhjendamata puudunud rohkem kui 20 protsendist õppetundidest. Nimetatud rahatrahvi määramisel kohaldatakse karistusseadustiku üldosa ja vääртеomenetluse seadustiku sätteid ning vääртеgude kohtuväliseks menetlejaks on õpilase elukohajärgne valla- või linnavalitsus. Rahatrahvi vältimiseks on koolikohustust mittetäitva lapse vanemal õigus taotleda vastavalt PGS §-le 13 koolikohustuse täitmise tagamiseks meetmete kohaldamist, milleks on üldkasulikule tööle rakendamine, kasvatusalane koolitus või lapsega koostegevus. Vastaja ei osanud hinnata rahatrahvi kui meetme efektiivsust, kuna märkis, et tema praktikas ei ole seda veel ette tulnud.

Küsimusele, milliste toimingute sooritamisel vajaksid vastajad senisest täpsemat seadusandlikku reguleeritust nimetati järgnevat: valdkond on ülereguleeritud, puudulik ühtne riiklik regulatsioon ennetustöös, puudulik ülevaade teiste asutuste ennetustegevusest, täpsemad juhised laste äravõtmisel perest, teise kooli suunamised/erikooli suunamise üksikasjalik regulatsioon, tugiisiku teenus. Alaealiste kuritegevuse ennetamise valdkonnas on mitmeid seadusi ning visioonilisi dokumente. Erinevate arengukavade ja strateegiate olemasolu võib tekitada olukorra, kus praktiliste tegevuste läbiviimisel ei teata, millest lähtuda või mida olulisemaks pidada. Enamasti lähtub ennetustöö tegija enda ametijuhendist ja valdkonna õigusaktidest. Teiste asutuste töö kohta ülevaate saamine on kindlasti seotud koostööpartnerite ringist ja koostöö aktiivsusest. Täpsemat reguleeritust oodatakse veel kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamise kohta kuivõrd tegemist on kõige rangema meetmega, mida alaealiste komisjon mõjutusvahendina saab kohaldada. Kui isik on nooremana kui neljateistaastasena toime pannud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud vääртеokoosseisule vastava õigusvastase teo, on alaealiste komisjonil õigus taotleda kohtult alaealise kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamist.<sup>132</sup> Seda meedet kohaldatakse vastaja selgituste kohaselt harva, mistõttu vajab see põhjalikku teadmist. Eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamisega seoses toodi välja veel asjaolu, et vanematega koostöö on sel puhul eriti oluline ja vajalik. Kuivõrd suunamiseks on vajalik lapsevanema

---

<sup>131</sup> Samas

<sup>132</sup> Alaealiste mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. – RT I 1998, 17, 264; RT I 2010, 41, 240.

nõusolek, tekitab see probleeme. Üks respondent märkis, et vanemad ei usalda ametnikke ja tihti ei anta suunamiseks nõusolekut. Vanemad ei mõista, et selliselt tegutsedes takistavad nad lapse arengut ja võimalust probleemidele lahendus leida.

Veel märgiti, et suurenenud on vajadus tugiisiku või mentori järele, kes suudaks toetada probleemidega noort ning tegeleks ja suunaks teda õppimisel. Vastaja selgituste kohaselt on hetkel tugiisikut võimalik taotleda, kuid neid isikuid ei ole palju. Lisaks peab sellisel mentoril või tugiisikul olema ka teatud oskused ja teadmised probleemsete lastega tegelemise valdkonnas. Alaealiste komisjonil on võimalik teha koostööd vabatahtlikega, kes soovivad osaleda alaealiste kriminaalpreventiivse tegevuse edendamisel. Vastavalt AMVS § 3 lg-le 7 on alaealiste komisjonil õigus mõjutusvahendina kohaldada käendust. Käendus on mõjutusvahend, mille kohaldamise käigus kontrollitakse alaealise käitumist, abistatakse teda, et hoida ära uute õiguserikkumiste toimepanemist. Käendajaks võib olla käendatava perekonnaliige, sugulane või muu isik, kellel on alaealise suhtes kasvatuslik mõju ja kes on eelnevalt tutvunud alaealiste komisjonis olevate materjalidega alaealise kohta.<sup>133</sup> Vabatahtlike leidmine võib olla raske seetõttu, et olemuslikult kujutab vabatahtlikuks olemine endast tegutsemist ilma tasu saamata ning enda vabast ajast.

Lünkade või vasturääkivustena seaduses oli välja toodud valdkond seotud politseiliste dokumentidega. Vastaja märkis, et probleemide esinemisel on ta alati teinud ettepanekuid parandamiseks. Kui lahendus osutub lihtsaks, parandatakse lüngad koheselt, kui avastatud probleem on keerukam ja nõuab ka teiste asutuste sekkumist, võib minna kauem aega. Täpsemalt dokumentidega seonduvaid probleeme kirjeldatud ei olnud.

Muude probleemidena, miks respondentide töö ei ole nii efektiivne nagu see võiks olla, nimetati järgmisi asjaolusid: puudub koostöö erinevate institutsioonide vahel; infosulg; vanemate ükskõiksus või suutmatus; ühiskonna vähene huvi probleemsete noorte vastu; ennetustöö koordineerija puudumine omavalitsuses; sihipärase tegevuse ning süsteemi puudumine; puuduvad head võimalused laste rehabilitatsiooniks; vähe lastepsühhiaatrid; meedias vähene ennetustööalane kajastus; ennetustööd tegevate ametnike vähesus; valdkonna spetsialistide rollide ebaselgus. Puuduliku koostöö osas märgib autor, et seda oli nimetanud ainult üks vastaja, seetõttu ei saa teha üldist järeldust, et valdkonnas koostöö ei toimi. Oluliseks peetakse kogu perekonna

---

<sup>133</sup> Alaealise mõjutusvahendite seadusest tulenevate õigusaktide kehtestamine. Sotsiaalministri määrus 31.07.1998 nr 44. - RTL 1998, 250, 1037; RTL 2002, 10, 102.



kaasamist lastega seotud probleemide lahendamisel. Respondentide hinnangul ei ole võimalik last aidata kui puudub toetav võrgustik ja seda eelkõige perekonna näol. Ühes ankeedis oli selgitatud, et kui perekonnas on probleemid siis on ka last raskem aidata. Lisaks toodi välja, et üha enam on lastel diagnoositud hüperaktiivsus, mille puhul ei ole jällegi piisavalt pädevaid isikuid, kes neid aidata oskaks. Antud juhul ei piisa respondendi arvates pelgalt medikamentidega ravimisest, et laps nõ „normaalseks“ muutuks. Ka autor leiab, et kirjeldatud probleem tundub tõsine ning vajaks põhjalikumat analüüsimist.

Nimetatud oli asjaolu, et meedias kajastatakse vähe kuritegude ennetamisega seotud teemasid. Respondendi arvates avaldatakse pigem nõ „verd ja pisaraid“ sisaldavaid uudiseid ja informatsiooni. Veel leiti, et meedia näol on tegemist olulise vahendiga, mis aitab kujundada inimeste hoiakuid ja suhtumist. Ennetustööd tegevate ametnike vähesuse ning nende rollide selguse kohta toodi näiteks asjaolu, et koolid on tihti valiku ees, missugusest projektist või tegevusest osa võtta. Pakkumisi on palju, kuid puuduvad võimalused ja isikud, kes neist osa võtaksid. Paljudel õpetajatel on ootused suunatud valdkonna spetsialistidele, teadmata, et tihti kuulub ülesanne kooli pädevusse (näiteks liikluskasvatus).

Küsimusele, mis on vastaja arvates Eestis või Pärnu linnas/piirkonnas alaealiste kuritegevuse ennetamise alastes valdkondades hästi korraldatud või reguleeritud nimetati erinevate rahastute olemasolu, ohvriabi, noorte võimalust abi saamiseks, head koostööd kohaliku omavalitsuse ja noorsoopolitsei ning politsei poolt korraldatavaid ennetusprogramme. Eraldi oli välja toodud Pärnu Õppenõustamiskeskuse tegevus. Veel nimetati esmatasandi koolisotsiaalnõustamise ja varajase märkamise olemasolu, koostööd erinevate asutuste vahel ning asjaolu, et noortekeskustes saab rakendada korraldusmeeskondadesse ja projektidesse ühiskondlik kasuliku töö tegijaid. Mainitud oli, et suuremates linnades (nt Tallinn) on suuremad võimalused noorte toetamiseks ja abiks. Respondentide üldine hinnang alaealiste kuritegevuse ennetusalasele valdkonnale tundub olevat positiivne. Kuigi eelnevalt selgus, et valdkondade finantseerimine ei ole piisav, võib hetkeolukorda hinnata rahuldavaks. Vastustest selgub, et probleemide korral on lastel ja noortel võimalik abi saada nii ohvriabi teenuste kui sotsiaalnõustamise küsimustes. Korduvalt on esile toodud head politseitööd, eriti noorsoopolitsei pädevust. Mõnel juhul võis hinnangutes näha vastuolulisust. Näiteks koostöö toimimise puhul esines arvamusi selle puudulikkuse kohta, teisalt avaldati arvamust koostöö heale toimimise kohta. Selline erinevus võib tuleneda asjaolust, et mõnel juhul järgnes koostöö hinnangule kirjeldus perekonna vähesest

huvist enda lapsega seotud probleemidega tegelemiseks, mida võib pidada puudulikuks koostööks.

Viimases küsimuses oli vastajatel võimalus lisada omalt poolt kommentaare. Seda võimalust kasutati vähe, kuid need, kes vastasid, leidsid, et Pärnu linnas on järjest lihtsam töötada ja lastega tegeleda. Võrgustikutöö toimib väga hästi kuna ametnikud tunnevad ja usaldavad üksteist. Ettepanekuna toodi välja, et maakonnas tehtav ennetustöö võiks koonduda kohaliku andmestikuga, et tagada terviklik ülevaade ja vältida dubleerimist või puudujääke sihtrühmadeni jõudmisel. Üldist andmete koondamise ja dubleerimise vältimise vajadust võib põhjendada sellega, et informatsiooni vahetus ei ole tagatud piisavalt heal tasemel. Vastajad on informatsiooni puudumist maininud ka küsimuse juures, kus paluti välja tuua asjaolusid, mis nende töö efektiivsust pärsvad.

Autori arvates jäi respondentide tagasiside küsimustele vastamisel tagasihoidlikuks. Autor oleks oodanud vastajate poolt suuremat aktiivsust enda arvamuste avaldamisel ja põhjalikumalt selgitust hinnangute andmisel. Tihti kasutas vastaja oma tööpetsiifikast lähtuvaid lühendeid ning jäi vastustes napolisõnaliseks. Sellest tulenevalt oli autoril mõne vastuse analüüsimisel keeruline hinnangut anda. Autor täheldas, et nooremate vastajate puhul esines küsimustikes rohkem vastamata küsimusi ning selgitusi „ei oska öelda“. Ilmselt võib seda asjaolu selgitada vähese töökogemuse või tööülesannete täitmisest tulenevate erisustega.

## KOKKUVÕTE

Alaealiste kuritegevuse ennetamine seondub kriminaalpreventsiooniga. Kriminaalpreventsiooni täpset definitsiooni ei ole aga võimalik välja tuua. Erialases kirjanduses määratletakse kriminaalpreventsiooni kui praktilist tegevust kuritegevuse ärahoidmiseks ja kontrollimiseks. Kõige üldisema määratluse kohaselt hõlmab kriminaalpreventsioon kõiki kuritegevust vähendavaid abinõusid, mida rakendatakse erinevatel preventsiooni tasanditel. Eristatakse kolme tasandit: kuritegelike kalduvuste mõjutamine, olustikuline kriminaalpreventsioon ja kohaliku tasandi kriminaalpreventsioon. Kriminaalpreventsioon hõlmab ka karistusega seotud üld- ja eripreventsiooni. Üldpreventsiooni eesmärk on näidata selgelt, et toimepandud kuriteo ja karistuse vahel on seos. Nimetatud eesmärk on suunatud laiemalt kogu ühiskonnale, tagamaks, et kriminaalõigus omaks psühholoogilist mõju neile, kes veel ei ole kuritegu toime pannud ja mõjuks õiguskorda ning õiguskuulekust tugevdavana. Eripreventsiooni eesmärk on mõjutada juba kuriteo toime pannud isikuid tulevikus mitte kuritegusid toime panema tehes seda läbi hirmutamise, kindlustamise ja kasvatamise. Kõike eelnevat arvesse võttes on selge, et kriminaalpreventsiooni mõistele ei ole võimalik anda ühte kindlat vastet.

Alaealiste kuritegevuse ennetamiseks Eesti Vabariigi kriminaalpreventsiooni raames on üldiseks raamdokumendiks „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“ (edaspidi arengusuunad), millega on muuhulgas paika pandud alaealiste kuritegevuse ennetusalased eesmärgid ja tegevused. Arengusuundadega antakse ministriumidele ja kohalikele omavalitsustele juhised, et aidatada vältida alaealiste kuritegelikule teele sattumist. Olulisel kohal on kogukonna ja perekonna kaasamine ennetusprotsessi. Arengusuundade näol on tegemist visioonidokumendiga, mis abistab ja suunab kriminaalpoliitika ning valitsuse otsuseid. Arengusuundi silmas pidades on riiklikul tasandil vastu võetud veel mitmeid arengukavasid, millest alaealiste kuritegevuse ennetamise seisukohalt olulisemad on “Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014”, Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012 ja Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009.

Alaealiste erinev kohtlemine kriminaalõiguses täidab samuti preventiivset eesmärki. Täpsemalt eripreventsioonilist eesmärki, milleks on alaealise mõjutamine edaspidi õiguskuulekalt käituma. Selleks rakendatakse erinevaid alternatiivseid menetlus-, mõjutus-, ja karistusvorme. Nimetatud meetmed peaks täitma kasvatuslikku eesmärki ja võimalikult vähe omama stigmatiseerivat tagajärge. Alaealiste erikohtlemine kriminaalõiguses väljendub lapse vanusest ja isiksusest

tingitud eripäradega arvestamises. Erinevalt täiskasvanutest peetakse lapse vanuse puhul silmas nii tema kronoloogilist, bioloogilist, psühholoogilist kui sotsiaalset vanust. Seega on alaealise vanuse küsimus mitmetahuline. Eestis ei ole eraldiseisvat kriminaalmenetluse seadustikku ega karistusseadustikku alaealise kohta. Alaealiste kriminaalmenetlus puudutab noorukeid vanuses 14-18 aastat. Vastavalt Karistusseadustiku (edaspidi KarS)<sup>134</sup> §-le 33 on isik süüvõimeline, kui ta oli kuriteo toime panemise ajal vähemalt 14-aastane. Nooremad kui 14-aastased pole kriminaalvastutuse eas, mistõttu nende suhtes kriminaalmenetlust kas ei alustata või alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse alaealiste komisjoni saatmisega mõjutusvahendi kohaldamiseks.<sup>135</sup> See aga ei tähenda, et alaealisus oleks automaatselt põhjuseks, et mingit karistust õigusvastasele käitumisele ei järgne. Isegi kui isiku vanus jääb alla kriminaalvastutuse piiri, saab tema suhtes mõjutusvahendeid rakendada. Autori arvates ei saa lapse karistamise funktsiooni panna ainult riigi ülesandeks. Siin on oluline roll ka perekonnal, kes peab lapsele õpetama õiguskultuuri ja vajadusel üleastumisele reageerima.

Teine aspekt alaealise poolt toimepandud kuritegude korral on rõhuasetus tema isikul ja täpsemalt isiksusega arvestamine. Karistusõiguse jaoks on sellisel juhul tähtis just täideviija isik(sus), mitte aga tema poolt toimepandud tegu ja selle raskus. Selline käsitlus erineb klassikalisest karistusõiguse põhimõttest, mille kohaselt on karistusõigus suunatud esmajoones teole, mitte aga täideviijale. Alaealised ei ole veel isiksusena välja kujunenud ning nende kuritegevuse põhjused ja sellest tulenevalt nende suhtumine ja arusaam õiguskorrast on teistsugune kui täiskasvanud isikul. Veel üks oluline tegur, mis mõjutab laste käitumise kujunemist, on eakaaslaste mõju. See avaldub peamiselt läbi kahe asjaolu, soovist ennast teistega võrrelda ja nendega sarnaneda. Nimetatud asjaolusid ei tasu alahinnata, kuivõrd laps on kergemini mõjutatav kui täiskasvanu. Lisaks teeb laps kasvamise käigus läbi nii vaimseid kui füüsilisi muutusi, mis kõik avaldavad mõju tema käitumisele.

Käesoleva töö tulemusel selgus, et alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevate isikute ja organisatsioonide ring on lai – üheltpoolt ühiskondlikud institutsioonid, nn mitteformaalsed institutsioonid ning teisalt formaalsed institutsioonid nagu haridusasutused, omavalitsused, sotsiaalasutused, prokuratuur, politsei, kohus, alaealiste komisjonid, erinevad õppe- ja kasvatusasutused. Mitteformaalsete institutsioonidena on töös selgitatud perekonna, kooli ja

---

<sup>134</sup> Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 17.04.2013, 8.

<sup>135</sup> Samas

massimeedia rolli alaealiste kuritegevuse ennetamisel. Formaalsete institutsioonidena on nimetatud asjasse puutuvaid ministeeriume ja räägitud on ka kohaliku omavalitsuse funktsioonidest alaealiste kuritegevuse ennetamisel.

Perekonna funktsioonidena võiks välja tuua üldise eeskuju andmist, suunamist ja kasvatusmeetmete rakendamist (s.h reageerimine kõrvalekaldumisel õiguskuulekalt käitumiselt). Perekonna kõrval teise olulise institutsioonina on töös käsitletud kooli, mille roll on peale hariduse andmise palju laiem. Kool saab võimaldada ja kaasa aidata lapse igakülgsel arengule. Tänapäeva kiiresti muutuvas ja tiheda konkurentsiga ühiskonnas ei ole perekonnal võimalik kõiki vajalikke oskusi anda ning seepärast on kooli roll suurenenud. Koolil ja selle personalil on olemas kogemused ja eriteadmised, et tulla toime erinevate võimetega lastega. Kolmas ja mitte vähem tähtis mitteformaalne institutsioon alaealiste kuritegevuse ennetamisel on massimeedia. Kajastades kuriteosündmust või edastades informatsiooni ennetustegevuste kohta saab meedia suunata ja kujundada inimeste arvamust, eriti arvestades alaealiste kergemat mõjutatavust ja suurt massiteabevahendite tarbimist. Autori arvates peaks massimeedia suhtuma kriitilisemalt avalikustamisele kuuluva materjali sisusse ning hindama teatud juhul ka informatsiooni mõju alaealistele. Näiteks vältima vägivaldsete kuvandite loomist ja suhtumisi, milles vägivalda võetakse aktsepteeritava käitumisena, sest eelnimetatud asjaolu mõjutab ja kujundab noorte väärtushinnangute süsteemi.

Formaalsete institutsioonidena tegeleb alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga Justiitsministeerium, mille ülesanne on koordineerida ennetusalast tegevust teiste asjaomaste ministeeriumidega ja teha koostööd Kriminaalpreventsiooni nõukoguga (edaspidi nõukogu). Nõukogu ülesanne on ettepanekute esitamine Vabariigi Valitsusele ja soovitude andmine õiguskorra tagamist puudutavate küsimuste kohta. Olulisemad ministeeriumid ennetustöös on Sise-, Kultuuri-, Haridus- ja teadus- ning Sotsiaalministeerium koos hallatavate asutustega. Lisaks ministeeriumidele on koostöövõrgustikus ka kohalikud omavalitsused, mille ülesandeks on muuhulgas kuritegevust ennetavate meetmete väljatöötamine ning nende rakendamine omavalitsuse territooriumil. Kohaliku omavalitsuse koostöö võib seisneda erinevate asutuste ja organisatsioonidega vastastikusel informatsiooni vahetamises, nende kaasamises arengukavade koostamisse ning võimalusel rahaliste toetuste jagamises projektide ja tegevuste elluviimiseks. Lähtuvalt kohaliku omavalitsuse suutlikkusest teenuseid finantseerida ja tööd korraldada, võib tekkida vajadus teenuste edasi suunamiseks sobivale koostööpartnerile. Töös on selgitatud

kohaliku omavalitsuse võimalust alaealiste kuritegevuse ennetusvaldkonnas teenuseid lepinguliselt edasi delegeerida.

Pärnu linna alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevate asutuste ja organisatsioonide ning nende töö kvaliteedi ja koostöö efektiivsuse väljaselgitamiseks viis autor läbi küsitluse. Küsitluse tulemuste analüüsimisel selgus, et Pärnu linnas on olemas toimiv võrgustikutöö alaealiste kuritegevuse ennetamiseks. Autor leiab, et kõik olulisemad institutsioonid on alaealiste kuritegevuse ennetusalaseks tegevuseks olemas. Selgus, et kõige sagedasemaks koostööpartneriks peeti konstaableid ja noorsoopolitseinikke, kellele järgnesid lastekaitsetöötajad ja alaealiste komisjonid. Kõige harvem tehakse koostööd prokuröride ning kohtunikega. Positiivne on autori arvates noortekeskuste aktiivne osalemine ja huvi noortega tegelemise vastu.

Koostööd ja selle sujumust mõjutavad erinevad asjaolud, mis on seotud nii asutuste struktuursete kui funktsioonidest tulenevate eripäradega. Koostöö puhul kerkib küsimus ka usaldusest ja praktikast, mis aja jooksul on välja kujunenud. Autori arvates on n.ö harjumuspäraste koostöövormide ja partnerite kasutamisel oht formaalsuse tekkimiseks, pidades siin silmas olukorda, kus tegevusi viiakse läbi ilma sisulist tulemust saavutamata. Nimetatud ohtu võib põhjustada ka asjaolu, et ennetustegevuse alal on töötajaid vähe ning töökoormus suur. Uurimus näitas, et väga hõivatud ning pigem hõivatud töötajad moodustasid vastajatest 70% ning respondentide arvates võiks ennetustööd tegevat ametnike arv olla suurem.

Seadusandlikul tasandil on ennetustegevus piisavalt reguleeritud, kuid vajadus on erialajuhendite järele, mis annaks täpsemaid juhiseid erinevate probleemsete küsimuste lahendamiseks. Kuivõrd riiklikul tasandil on vastu võetud erinevad strateegiad ja arengukavad alaealiste kuritegevuse ennetamise valdkonna suunamiseks, tekitab see praktilises töös ülereguleerituse tunnet ja ohtu ülesannete dubleerimiseks. Valimi väljaselgitamisel ja võimalike respondentidega kontakteerudes puutus autor mitmel korral kokku asjaoluga, et isikutel puudus kindlus selles, kas nende tegevus kuulub alaealiste kuritegevuse ennetamisega seotud valdkonda või mitte. Seetõttu leiab autor, et eriala- ja tegevusjuhendite vajadus on põhjendatud.

Küsitlus näitas, et asutused, kes probleemsete lastega kokku puutuvad peavad oluliseks ka perekonna kaasamist alaealiste kuritegevuse ennetamisse. Perekonda nähakse toetava institutsiooni ning partnerina. Ennetustöö efektiivsuse parandamise võimaluste hulgas nimetati

veel massimeedia kaasamist, vastajate hinnangul mõjutab meedia oluliselt inimeste hoiakute ja suhtumise kujunemist.

Autor leiab, et töös välja toodud formaalsete ja mitteformaalsete institutsioonide koostöö alaealiste kuritegevuse ennetamisel on vajalik ning tihti ka vältimatu. Igal institutsioonil on midagi eripärast, mis võimaldab koostööd efektiivsemaks ja tulemuslikumaks muuta.

## Resumé

### About Social Prevention of Juvenile Delinquency

Prevention of juvenile delinquency is related to crime prevention. It is not possible to expisit the accurate definition for crime prevention. Professional literature defines crime prevention as practical measures for avoiding, preventing and controlling crime. In it's widest definition crime prevention consists of all instruments that are used on different levels of prevention for minimising crime. Three different levels are distinguished: influencing criminal tendencies, crime prevention depending on circumstances and local crime prevention. Crime prevention also includes general and special prevention related to penalty. The aim of general prevention is to demonstrate that crime and penalty are connected. The purpose of that goal is assure to the society, that criminal law would have a psychological effect on those who have not yet committed any crimes, and also to fortify legal order and law-abiding behaviour. The aim of special prevention is to affect persons, who already have committed crime, for not to commit any more crimes in the future, with the means of frightening, insuring and fostering. Considering all that is mentioned above, it is clear that the definition of crime prevention can not be explained with one equivalent.

In Republic of Estonia the main source document for prevention of juvenile delinquency is "*Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018*" (Guidelines for Development of Criminal Policy until 2018; hereinafter guidelines for development), which among other things determines the objectives and activites of prevention of juvenile delinquency. Guidelines for development provides instructions for ministries and local governments to help the mentioned to prevent minors turning to crime. It is important to engage community and families to the prevention process. Guidelines for development is a visionary document to help and guide criminal policy and the choices of government. On national level there have been and are other development plans, which have been passed taken into account the guidelines for development; in case of prevention of juvenile delinquency the most important is "*Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014*" (Development Plan for Reducing Violence for years 2010-2014), "*Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012*" (Narcomania strategy for the period until 2012) and "*Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009*" (Development Plan for Reduction of Juvenile Delinquency 2007-2009).



different treatment of minors in criminal law also has a aim of prevention; to be accurate, the aim of special prevention, which is to influence the minor to law-abiding behaviour. For that different alternative proceedings, suasions and penalties are implemented. Mentioned measures should have educational effects and only as little as possible the effect of stigma. Different treatment for minors in criminal law is expressed through taking into consideration the child's age and traits of character. Unlike adults, when taking into account the child's age, it's chronological, biological, psychological and social age is also considered. So the aspect of age, in case of an adolescent, is faceted. In the Republic of Estonia there are no distinct criminal laws or penal codes for minors. Juvenile delinquency is related to adolescents in the age of 14-18. According to Penal Code section 33: A person is capable of guilt if at the time of commission of the act he or she is mentally capable and at least 14 years of age. A person less than 14 years of age is not criminally liable, so criminal proceedings will not be commenced or the commenced criminal proceedings will be transmitted to juvenile committee for sanctions imposition. But this does not mean, that being an adolescent is a reason for no penalty to be imposed. Even if a person's age is less than the age of criminal liability, sanctions may be imposed. The author is on a viewpoint that penalising a child can not be only the task of the state. The family also has an important role – it has to teach the child how to behave law-abidingly, and if needed, it has to react to misdemeanours.

The second aspect in crimes committed by minors, is the minors person and taking into consideration the minors personality. For penal power not the unlawful act committed nor the gravity of the committed offence is important, but in that case, the person(ality) of the principal offender is important. This treatment differs from classical principles of penal power; the last-mentioned states that penal power is focused in the first place to the act, not to the principal offender. Adolescents are not yet fully evolved as persons and their crime related reasons, and arising from that, their attitude and understanding of legal order differ substantially from those of adults'. Another important factor that influences the forming of child's behaviour, is impact of contemporary. It mainly manifests through two aspects – the desire to compare itself to the others and the desire to resemble with other. Mentioned aspects should not be underestimated, because a child is more easily affected than an adult. Besides, a child undergoes mental and physical changes during growing, which all have affect on the child's behaviour.

Herein it became evident, that the circle of persons and organisations which involve with prevention of juvenile delinquency, is wide – on one hand community institutions, so called non-

formal institutions, and on other hand formal institutions, like educational institutions, local governments, social institutions, prosecution authority, police, courts, juvenile committees, different educational and child care institutions. Herein has been explained the role of family, school and mass media as non-formal institutions in the prevention of juvenile delinquency. As formal institutions there are mentioned relevant ministries and also the function of local governments in the area of prevention of juvenile delinquency.

From the functions of a family, can be named being a role model, guiding and imposing upbringing methods (including reaction to non-law-biding behaviour). Next to the family another important institution is school, which role, additionally to educating, is much wider. School can grant and contribute to child's diverse development. Due to the quicksilver and tense competition in the modern society, the family can not offer all the needed skills, hence the role of the school has increased. Schools and the professionals have all needed experiences and special knowledge to cope with children with different abilities. The third, but nevertheless with a smaller importance, non-formal institution in prevention of juvenile delinquency, is the mass media. Reflecting criminal acts or giving information about prevention, the media can guide and influence beliefs, especially considering minors' susceptible mind and higher level of consumption of mass media instruments. In the author's point of view, the mass media should be more critical about the content of the material released, and it should, on some cases, estimate the affect of the released information on the minors. For instances, it should avoid creation of violent images and attitudes which would accept violent behaviour as normal; the mentioned circumstances have an affect on youths' values.

The formal institution in prevention of juvenile delinquency is the Ministry of Justice, which task is to co-ordinate prevention-related actions with other relevant ministries and to collaborate with Crime Prevention Supervisory Board (hereinafter the supervisory board). The supervisory board's task is to make proposals to the Government of the Republic and make suggestions about securing the legal order. The relevant ministries in the prevention-related actions are the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Culture, the Ministry of Education and Research and the Ministry of Social Affairs, including relevant establishments. Besides the ministries, local governments are also co-partners; the tasks of local governments among other things include evolving crime prevention measures and the application of those. Collaboration of local governments can consist of mediating information between different institutions and organisations, including the mentioned to framing development plans, and if it is possible, to

endow projects and actions. Depending on the local government's capability to finance services and to organise activities, there might be a need to forward the services to a suitable co-partner. Herein the author has explained the local government's possibilities for enhancement in juvenile crime prevention-related areas through co-operation, e.g. contractual delegation of services.

The author conducted a poll to find out the quality and effectiveness of the work and collaboration of the institutions in Pärnu city, which are related to prevention of juvenile delinquency. As a result, it revealed that in Pärnu city the network of prevention of juvenile delinquency functions. The author hereby states that all of the most important institutions for juvenile crime prevention exist. It became evident that most frequently the main co-partner was stated to be constables and juvenile police officers, followed by child protection officials and juvenile committees. The smallest amount of collaboration appears to be with public prosecutor and judges. In the author's opinion, it is positive that the youth centres are actively involved and those centres are interested in being engaged with the youth.

Collaboration and the smoothness of it can be influenced by different aspects, which can be connected with the institution's structural and functional character. Talking about collaboration, the points of trust and practise are also important. The author states that so-called habitual collaborative forms and co-partners have the threat to transform into formalities; it means that actions are conducted without taking into account the real results. The threat also lies in the fact that there are only a few prevention workers and the work-load is enormous. The poll revealed that really occupied and rather occupied workers formed 70% of the respondents and the respondents reckoned that the amount of prevention-related workers should be larger.

On legislative level the prevention actions are sufficiently regulated, but there is a need for special sector guidelines, which would state closer instructions for solving different problems. Due to the many different strategies and development plans on the national level in the area of prevention of juvenile delinquency, there lies a threat tasks can be reacted by different institutions and the area can be over-regulated. While finding out the sample and contacting possible respondents, the author on many times understood that persons did not know whether their function is related to prevention of juvenile delinquency or not. For that reason the author is sure that special sector and action guidelines are needed.

The poll revealed that institutions, that are connected to difficult children, are on a position that for crime prevention the inclusion of families is necessary. The family is presumed to be a

supporting institution and is seen as a partner. To improve the effectiveness of prevention, among other things, it was mentioned that mass media should also be involved; the respondents assessed that media has an enormous effect on the development of attitudes and stances.

The author states that the collaboration in area of prevention of juvenile delinquency between formal and non-formal institutions mentioned herein, is vital and on many cases inevitable. Every institution has something different to offer, which enables to make the collaboration more effective and resulting.

Kadi Talts

06.05.2013.a.

## KASUTATUD KIRJANDUS

- 1) Aimre, I. Sotsioloogia. Sisekaitseakadeemia. Tallinn 2001.
- 2) Alaealise mõjutusvahendite seadusest tulenevate õigusaktide kehtestamine. Sotsiaalministri määrus 31.07.1998 nr 44. – RTL 1998, 250, 1037; RTL 2002, 10, 102.
- 3) Alaealiste komisjonid Eestis 2011 aastal – statistiline ülevaade EHIS-e andmete põhjal. Arvutivõrgus: <http://www.entk.ee/uuringudstatistika> (07.04.2013)
- 4) Alwin, D. F., Thorton, A. Family Origins and the Schooling Process: Early versus Late Influence of Parental Characteristics. - American Sociological Review, 1984, Vol 49, No 6, pp. 784 – 802.
- 5) Auväärt, L. Kriminaalkaristuse teadvustamisest õiguslikus resotsialiseerimises. – Õiguse sotsiaalsest olemusest ja toimest ühiskonnas. Artiklite kogumik. S. Kaugia (koost). 2009.
- 6) Auväärt, L. Õigus Psühholoogia Sotsioloogia. Tartu 2000.
- 7) Auväärt, L., Kaugia, S. Perekond ja alaealiste kuritegevus. - Akadeemia, 1995, nr 10.
- 8) Brikkel, L. Süüteoennetuse projektide planeerimine, vormistamine, juhtimine ja hindamine. Sisekaitseakadeemia 2009. Arvutivõrgus: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/15989/9789985671658.pdf?sequence=1> (01.02.2013)
- 9) Carli, V. The Media, Crime Prevention and Urban Safety: A Brief Discussion on Media Influence and Areas for Further Exploration. Montreal, 2008. Arvutivõrgus: [http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user\\_upload/Publications/The\\_Media\\_Crime\\_Prevention\\_and\\_Urban\\_Safety\\_ANG.pdf](http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/The_Media_Crime_Prevention_and_Urban_Safety_ANG.pdf) (01.04.2013)
- 10) Choudhury, S., Blakemore, Charman, T. Social cognitive development during adolescence. – Social Cognitive and Affective Neuroscience, 2006 (I), pp. 165 – 174.
- 11) Dsiss, H. Kodu kui õigushoiakute kujunemise keskkond. – Õigus Psühholoogia Sotsioloogia. Õppematerjale. L. Auväärt (koost). Tartu 2000.
- 12) Edovald, T. Ülevaade alaealiste kuritegevuse strateegiatest ja programmidest maailmas. Kriminaalpoliitika uuringud. Justiitsministeerium, Tallinn 2005. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=36260/%DClevaade+alaealiste+kuritegevuse+v%E4hendamise+programmidest%26%238230%3B.pdf> (02.02.2013)
- 13) Eesti Noorsootöö Keskus. Arvutivõrgus: <http://www.entk.ee> (07.04.2013)
- 14) Eesti Noorsootöö Keskus. Noorte seire aastaraamat 2011. Arvutivõrgus: [http://www.entk.ee/sites/default/files/09\\_56\\_08\\_440\\_NSA\\_2011.pdf](http://www.entk.ee/sites/default/files/09_56_08_440_NSA_2011.pdf) (07.04.2013)
- 15) Eesti Supervisiooni ja Coachingu Ühing. Arvutivõrgus: <http://www.supervisioon.ee/Supervisioonist> (30.03.2013)

- 16) Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“. Seletuskiri. Arvutivõrgus: [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+\(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018).pdf) (02.02.2013)
- 17) Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35839/Alaealiste+kuritegevuse+vahendamise+arengukava+aastateks+2007-2009.pdf> (10.04.2013)
- 18) Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine. Arvutivõrgus: [www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50603/Kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018.pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50603/Kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018.pdf) (01.02.2013)
- 19) Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kuritegude ennetamise süsteemi kirjeldus ja arengustrateegia 2000-2003. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/14668> (07.04.2013)
- 20) Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Kuritegude ennetamise süsteemi kirjeldus ja arengustrateegia 2000-2003. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/14668> (07.04.2013)
- 21) Eesti Vabariigi Siseministeerium. Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegerimine kodanikeühendustele. Analüüsi lõpparuanne. 2009. Arvutivõrgus: [https://www.siseministeerium.ee/public/SIMDEL\\_raport.pdf](https://www.siseministeerium.ee/public/SIMDEL_raport.pdf) (14.04.2013)
- 22) Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012. Arvutivõrgus: [http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania\\_ennetamise\\_riiklik\\_strateegia.pdf](http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/sotsiaalministeerium/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia.pdf) (10.04.2013)
- 23) Elkind, D., Bowen, R. Imaginary audience behavior in children and adolescents. – Developmental Psychology, 1979, Vol 15, No 1, pp. 38 – 44.
- 24) Euroopa Komisjon. KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPASOTSIAAL- JA MAJANDUSKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE. Kooli poolelijätmise vähendamine: oluline panus Euroopa 2020. aasta tegevuskavasse. 2011. Arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom\\_et.pdf](http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom_et.pdf) (29.04.2013)
- 25) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus. – Euroopa Liidu Teataja. 2006/C 110/13. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0075:0082:ET:PDF> (28.04.2013)
- 26) Euroopa Parlamendi 21. juuni 2007. aasta resolutsioon alaealiste kuritegevuse ning naiste, perekonna ja ühiskonna rolli kohta. (2007/2011(INI)) ELT C 146E , 12.6.2008, lk 344 – 353. Arvutivõrgus: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:146E:0344:0353:ET:PDF> (08.04.2013)

- 27) Frankenberger, K. D. Adolescent egocentrism: a comparison among adolescents and adults. – Journal of Adolescence, 2000, 23, pp. 343 – 354.
- 28) Ginter, J., Saarsoo, H., Sootak, J. Alaealiste õigusrikkumised. Kriminaalõiguslik, menetluslik ja kriminoloogiline aspekt. Tartu 2000.
- 29) Ginter, J., Sootak, J. Alaealiste kriminaalõigus – lõpuks ka Eesti variant. – Juridica, 1998, nr 4.
- 30) Graham, J., Bennett, T. Kriminaalpreventsioon Euroopas. Tallinn 1998.
- 31) Hayes, N. Sotsiaalpsühholoogia alused. Tallinn: Külim 2002.
- 32) Hess, B., Markson, E.W., Stein, P. J. Sotsioloogia. Külim, 2000.
- 33) Hilborn, J. Ülevaade kuriteoennetuse planeerimisest. Justiitsministeerium. Tallinn 2007. Arvutivõrgus:  
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52480/7.+%DClevaade+kuriteoennetuse+planeerimisest.pdf> (25.03.2013)
- 34) Kaugia, S. Alaealine õigusliku vastutuse subjektina. – Õigus. Psühholoogia. Sotsioloogia. Õppematerjale III. S.Kaugia (koost). Tartu, 2003.
- 35) Kaugia, S. Eesti noorte õigusliku ostsialiseerumise agentide mõjust siirdeühiskonnas.- Akadeemia, 2002, nr 1.
- 36) Kaugia, S. Õigusteadvus: olemus, kujunemine, toimimine. - Õigus ühiskonnas. Artiklite kogumik. S. Kaugia (koost). Tallinn 2006.
- 37) Kaugia, S. Õigusteadvuse olemus ja arengudeterminandid. Tartu Ülikooli kirjastus, 2011.
- 38) Kruusamäe, M. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Analüüs. Tartu 2012. Arvutivõrgus:  
<http://www.riigikohus.ee/vfs/1391/Karistuse%20kohaldamise%20etapid.pdf> (25.04.2013)
- 39) Kuriteoennetuse kodulehekül. Arvutivõrgus: <http://www.kuriteoennetus.ee> (04.02.2013)
- 40) Kurm, M. Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses. Kontrollaruanne. Tallinn 2002, Nr 004/2002. Arvutivõrgus:  
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/1669/Area/14/language/et-EE/Default.aspx> (10.04.2013)
- 41) Lapsed ja alaealised SÜÜTEOD: VÄÄRTEOD JA KURITEOD. Abimaterjal ühiskonnaõpetuses ja õiguskasvatuses. Kuriteoennetuse Sihtasutus 2010. Arvutivõrgus:  
[http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised\\_est.pdf](http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised_est.pdf) (17.04.2013)
- 42) Lastekatse kontseptsioon. Heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse protokollilise otsusega 27.01.2005. Arvutivõrgus: Arvutivõrgus:  
<http://www.sm.ee/sinule/perele/lastekaitse/lastekaitse-korraldus.html> (08.04.2013)

- 43) Lember, V., Parrest, N., Tohvri, E. Vabaihendused ja avalikud teenused : partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised. EMSL 2011. Arvutivõrgus: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Vaba%C3%BChendused%20ja%20avalikud%20teenused%20-%20partnerlus%20avaliku%20sektoriga.pdf> (14.04.2013)
- 44) Lember, V., Parrest, N., Tohvri, E. Vabaihendused ja avalikud teenused: partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised. EMSL 2011. Arvutivõrgus: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Vaba%C3%BChendused%20ja%20avalikud%20teenused%20-%20partnerlus%20avaliku%20sektoriga.pdf> (14.04.2013)
- 45) Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn, 2007. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52478/5.+Eesti+alaealiste+h%E4lbiv+k%E4itumine.pdf> (24.03.2013)
- 46) Mänd, L. Head lapsed kasvavad vitsata. – Pärnu Postimees, 28.03.2012.
- 47) Paal, V. Alaealiste kuritegevuse ennetamine Eestis ja selle efektiivsus. Magistritöö. Tartu 2012.
- 48) Pärnu linna haridusvaldkonna arengukava 2013 – 2025. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/aktiisa/4251/2201/2028/P%C3%A4rnu%20linna%20haridusvaldkonna%20arengukava%202013-2025.pdf> (11.04.2013)
- 49) Pärnu maakonna alaealiste komisjoni kuriteoennetusliku tegevuse arengukava 2013 – 2016. Arvutivõrgus: [https://parnu.maavalitsus.ee/et/c/document\\_library/get\\_file?uuid=aa700bac-0cf0-4b56-ac00-03f1fbcf47b6&groupId=908048](https://parnu.maavalitsus.ee/et/c/document_library/get_file?uuid=aa700bac-0cf0-4b56-ac00-03f1fbcf47b6&groupId=908048) (28.04.2013)
- 50) Pärnu Noorte Vabajakeskuse põhikiri. Arvutivõrgus: <http://www.vabaajakeskus.ee/wp-content/uploads/2012/12/vabaajakeskuse-pohikiri.pdf> (13.04.2013)
- 51) Pärnu Õppenõustamiskeskuse põhimäärus. Arvutivõrgus: [http://www.onk.ee/uploads/media/ONK\\_pohimaarus\\_2008.pdf](http://www.onk.ee/uploads/media/ONK_pohimaarus_2008.pdf) (13.04.2013)
- 52) Rankin, J. H., Kern, R. Parental attachments and delinquency. - Criminology, 1994, Vol 32, pp. 495 – 515.
- 53) Raska, R. Kriminoloogia üldkursus. Loengukonspekt I. Tallinn 1994.
- 54) Raska, R. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn 2002.
- 55) Saar, J. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn 2007.
- 56) Saar, J. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduurimuse andmetel). Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003.
- 57) Seletuskiri Pärnu Linnavolikogu määruse „Pärnu linna lastekaitse teabesüsteemi likvideerimine“ eelnõu juurde. Arvutivõrgus: [http://amphora.lv.parnu.ee/amphora\\_public/document.aspx?id=412318](http://amphora.lv.parnu.ee/amphora_public/document.aspx?id=412318) (11.04.2013)



- 58) Siseministeeriumi ja Justiitsministeeriumi arvamused Riigikontrolli kontrollaruande eelnõu „Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses” kohta. 2002. Arvutivõrgus: <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/1669/Area/14/language/et-EE/Default.aspx> (29.04.2013)
- 59) Steinberg, L., Cauffman, E., Woolard, J., Graham, S., Banich, M. Reconciling the Complexity of Human Development With the Reality of Legal Policy. *Reply to Fischer, Stein, and Heikkinen (2009)*. – American Psychologist, 2009, Vol 64, No 7, pp. 601– 604.
- 60) Steinberg, L., Scott, E. Less Guilty by Reason of Adolescence: Developmental Immaturity, Diminished Responsibility and the Juvenile Detach Penalty. – American Psychologist, 2003, Vol 58, No 12, pp. 1009 – 1018.
- 61) Süütegude –ja uimastitarbimise ennetamise arengukava aastateks 2008-2013. Arvutivõrgus: [http://www.parnu.ee/fileadmin/user\\_upload/areng/arengukava/Syytegede\\_ja\\_uimastitarbimise\\_arengukava.pdf](http://www.parnu.ee/fileadmin/user_upload/areng/arengukava/Syytegede_ja_uimastitarbimise_arengukava.pdf) (10.04.2013)
- 62) T.Pärn. Kriminaalpreventsioon. – Õigus ühiskonnas. Artiklite kogumik. S. Kaugia (koost). Tartu 2006.
- 63) Tall, K. E-kursuse "Psühhosotsiaalne areng läbi elu" materjalid. Tartu Ülikool, 2012. Arvutivõrgus: [http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/25858/Psuhhosotsiaalne\\_areng\\_materjalid.pdf?sequence=1](http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/25858/Psuhhosotsiaalne_areng_materjalid.pdf?sequence=1) (29.04.2013)
- 64) Talts, K. Kohaliku omavalitsuse roll vanglast vabanenud isikute rehabilitatsioonis. Bakalaureusetöö. Tartu 2010.
- 65) Teismelistel aitavad pahandustest hoiduda usaldus ja kokkulepped. - Pärnu Postimees. 27.05.2011
- 66) Terrence, T. A., Trzcinski, E., Kubiak, S. P. Public Attitudes Toward Juveniles Who Commit Crimes : The Attitudes Toward Severity of Punishment Relationship Between Assessments of Adolescent Development and Attitudes Toward Severity of Punishment. – Crime and Delinquency, 2012, 58 (I), pp. 78 – 102.
- 67) Thornberry, T. P., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Farnworth, M., Jang, S. J. Delinquent peers, beliefs, and delinquent behavior: A longitudinal test of interactional theory. – Criminology, 1994, Vol 32, No 1, pp. 47 – 84.
- 68) Wells, E. L., Rankin, J. H. Families and Delinquency: A Meta-analysis of the Impact of Broken Homes. – Social Problems, 1991, Vol 38, No 1, pp.71– 93.
- 69) Yoshikawa, H. Preventsion as Cumulative Protection: Effects of Early Family Support and Education on Chronic Delinquency and Its Risks. – Psychological Bulletin, 1994, Vol 115, No 1, pp. 28 – 54.
- 70) Zeiger, O. Sotsiaalteenuste delegeerimine mittetulundusühingutele. Bakalaureusetöö. Tartu 2007.

## **KASUTATUD NORMATIIVAKTID**

- 71) Alaealise mõjutusvahendite seadus. 28.01.1998. – RT I 1998, 17, 264; RT I 2010, 41, 240.
- 72) Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. 08.06.1992 . – RT 1992, 28, 370; RT I, 21.03.2011, 50.
- 73) Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28.06.1992. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.
- 74) Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 17.04.2013, 8.
- 75) Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. 02.06.1993. – RT I 1993, 37, 558; RT I, 26.03.2013, 1.
- 76) Lapse õiguste konventsioon. – 26.09.1991. – RT II 1996, 16, 56.
- 77) Põhikooli -ja gümnaasiumiseadus. 09.06.2010. – RT I 2010, 41, 240; RT I, 10.07.2012, 20.
- 78) Tsiviilseadustiku üldosa seadus. 27.03.2002. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 12.

## **KASUTATUD KOHTULAHENDID**

- 79) Riigikohtu 24.04.2006.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-14-06.
- 80) Riigikohtu 14.06.2006.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-43-06.
- 81) Riigikohtu 13.05.2004.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-40-04.
- 82) Riigikohtu 07.12.2007.a. otsus kriminaalasjas nr. 3-1-1-76-07.

## LISA 1

Lp. Vastaja!

Käesolev küsimustik on koostatud eesmärgiga saada teavet praktiliste tegevuste kohta alaealiste kuritegevuse ennetamisel. Teie vastuseid kasutatakse ainult magistritöö kirjutamisel. Küsitlus on anonüümne, Teie vastuseid ei seostata Teie isikuga. Palun vastake ausalt ja avameelselt, sest küsitluse tulemustest sõltuvad kirjutatava lõputöö järeldused. Vastamisel tõmmake palun Teie valitud vastusevariandile ring ümber. Lahtise küsimuse korral kirjutage palun vastus selleks jäetud reale.

Tänan Teid juba ette!

Kadi Talts

---

### Vastanute üldarv 10

#### 1. Teie vanus

	Arv	%
20-25 a	3	30
26-30 a	3	30
31-35 a	1	10
36-40 a	2	20
41-45 a	1	10
Kokku	10	100

#### 2. Sugu

	Arv	%
naine	8	80
mees	2	20
kokku	10	100

#### 3. Haridus

	Arv	%
a)põhiharidus	1	10
b)keskharidus	1	10
c)kesk-eri haridus	1	10
d)rakenduslik kõrgharidus	3	30
e)kõrgharidus	4	40
Kokku	10	100

Kui valisite c, d, või e, täpsustage siin palun oma eriala

Rakendusliku kõrghariduse erialane jaotus

Eriala	arv	%
Noorsootöö	1	33
Sotsiaaltöö	2	67

Kõrghariduse erialane jaotus

Eriala	arv	%
Ärijuhtimine	1	25
Sotsiaaltöökorraldus	2	50
eripedagoogika	1	25

**4. Kui pikk on Teie töökogemus alaealiste kuritegevuse ennetamise valdkonnas? Keskmine töökogemus 5,6 aastat**

**5. Kas tegelete alaealiste kuritegevuse ennetamisega...**

	arv	%
maakondlikul tasemel	3	30
kohaliku omavalitsuse tasemel	7	70
Kokku	10	100

**6. Kas tegelete alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga täistöökohaga?**

	arv	%
jah	3	30
ei, lisaks teen ka muud tööd	7	70
muu	0	0
kokku	10	100

**7. Palun märkige, millised on peamised alaealiste kuritegevust ennetavad tegevused, millega tegelete?**

Vestlused; suunamised; juhendamised; koolikohustuse täitmise seonduvad probleemid; koolist väljalangemise ennetamine; tegelemine alaealiste õigusrikkujatega s.h korduv õigusrikkujatega; loengud koolides; ennetusüritused; politseilised erimeetmelised tegevused; noorte kaasamine tegevusse, ennetusöö noorsoo- ja lähisuhtevägivalla alase töö kavandamine, koordineerimine, arendamine ja kontrollimine; ennetusteenistuse juhtimine, osalemine valdkondlike õigusaktide

väljatöötamisel; ennetusmaterjalide väljatöötamine, visioonide ja kavade koostamine; eelarve planeerimine ja jagamine; alaealistega seonduva õiguskorra ja süütegude analüüsimine; koolituste korraldamine; aruandlus; teenistusliku järelevalve korraldamine; erinevate programmide läbiviimine; suhtlemine võrgustikuga; projektide osalemine; ürituste korraldamine noortele; noortele alternatiivsete tegevuste pakkumine; ühiskondlik kasuliku töö tegemiseks võimaluste pakkumine.

**8. Kas Teie töökohas jagatakse alaealiste kuritegevuse ennetamise alast tegevust erinevate spetsialistide vahel?**

	arv	%
jah	3	30
sageli	4	40
mõnikord	2	20
ei	1	10
kokku	10	100

**9. Palun hinnake, kui hõivatud Te hetkel alaealiste kuritegevuse ennetamise alase tegevusega olete?**

	arv	%
väga hõivatud	3	30
pigem hõivatud	4	40
pigem ei ole hõivatud	3	30
ei ole hõivatud	0	0
Kokku	10	100

**10. Peamised koostööpartnerid alaealiste kuritegevuse ennetuse alases töös.** Palun kirjutage iga partneri järele järjekorranumber 1-10 (11) nii, et partnerid järjestuksid kõige sagedamast koostööpartnerist kuni kõige harvema koostööpartnerini ning hinnake koostöö sujuvust 5-pallisel skaalal, kus 5 tähistab parimat võimalikku koostööd ning 0 koostöö puudumist.

Koostööpartner	Keskmine jrk.nr
a) õpetajad jt kooli esindajad (va kooli sotsiaaltöötajad)	3,9
b) kooli sotsiaaltöötaja	3,6
c) konstaablid ja politseiametnikud	1,9
d) prokurörid	7,7
e) kriminaalhooldusametnikud	5,3
f) kohtunikud	9,7
g) laste hoolekandeesutused	6,8
h) lastekaitsetöötajad	4,6
i) alaealiste komisjonid	5,6
j) psühholoogid jm spetsialistid	6,2
k) muu (nimetage)	5,7

**Keskmine hinnang koostöö sujuvusele:**

Koostööpartner	Keskmine hinnang
a) õpetajad jt kooli esindajad (va kooli sotsiaaltöötajad)	3,4
b) kooli sotsiaaltöötaja	3,3
c) konstaablid ja politseiametnikud	4,4
d) prokurörid	2,0
e) kriminaalhooldusametnikud	2,9
f) kohtunikud	2,1
g) laste hoolekandeesutused	2,3
h) lastekaitsetöötajad	3,0
i) alaealiste komisjonid	4,3
j) psühholoogid jm spetsialistid	3,6
k) muu (nimetage)	4,3

**11. Alljärgnevalt on ära nimetatud rida tegureid, mis potentsiaalselt võiksid aidata Teil alaealiste kuritegevuse ennetamise alast tööd senisest efektiivsemalt teha.** Palun kirjutage iga teguri järele järjekorranumber 1 – 8 (9) nii, et tegurid järjestuksid kõige olulisemast kuni kõige ebaolulisemani.

Tegur	Keskmine jrk.nr.
a) täiendkoolitus	3,7
b) supervisooni võimalus	5,4
c) parem koostöö teiste spetsialistidega	3,8
d) selgemad piirid erinevate spetsialistide töökohustuste vahel	4,8
e) sõltuvushäirete ravi ja rehabilitatsiooni kättesaadavus	5,0
f) suurem alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevate spetsialistide arv	4,2
g) erialased tegevusjuhendid	4,2
h) linnavalitsuses otsustajate suurem teadlikkus alaealiste kuritegevuse ennetamisega seotud teemadel	4,8
i) muu (nimetage)	9

**12. Kas nõustute väitega, et alaealiste kuritegevuse ennetamise alane tegevus Pärnu linnas sõltub järgmistest inimestest?**

Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole nõus
a) töötajatest, kes tegelevad alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga	5 (50%)	3 (30%)	1 (10%)	0 (0%)
b) alaealiste kuritegevuse ennetusalase tööga tegeleva töötaja otsest ülemusest	2 (20%)	5 (50%)	2 (20%)	0 (0%)
c) omavalitsuse juhust	4 (40%)	1 (10%)	3 (30%)	1 (10%)
d) omavalitsuse volikogust	3 (30%)	2 (20%)	4 (40%)	1 (10%)
e) omavalitsuse töötajate koostööst	6 (60%)	2 (20%)	1 (10%)	0 (0%)
f) poliitilisest tahtest	4 (40%)	2 (20%)	2 (20%)	1 (10%)
g) muust, palun täpsustage	3 (30%)			
sh lapsevanemate ja spetsialistide koostöö	2 (20%)			

**13. Kas alaealiste kuritegevuse ennetamiseks suunatud tegevuste/teenuste finantseerimine erinevate institutsioonide poolt on Teie arvates piisav, et vajalikke tegevusi läbi viia?**

	arv	%
Täiesti piisav	0	0
Pigem piisav kui mitte	3	30
Pigem ei ole piisav	6	60
ei ole piisav	1	10
kokku	10	100

**14. Kas on regulatsioone alaealiste kuritegevuse ennetamist korraldavates seadusandlikes aktides, mis on Teie töö keeruliseks või ebamugavaks teinud?**

a) jah – 2 (20%) (täpsustused: liigne bürokraatia; seadustes lahtised otsad; seoses alaealiste mõjutusvahendite seaduse alusel kohaldatavate mõjutusvahenditega)

b) ei – 8 (80%)

**15. Milliste toimingute sooritamisel vajate senisest täpsemat seadusandlikku reguleeritust?**

Kui võimalik, siis kirjutage, kuidas võiks see küsimus reguleeritud olla.

Valdkonna ülereguleeritus; puudub ühtne riiklik regulatsioon ennetustöös; puudub ülevaade teiste asutuste ennetustegevusest; laste äravõtmine perest; teise kooli suunamised; erikooli suunamise üksikasjalik regulatsioon; tugiisiku teenus.

**16. Kas Teie töös on ette tulnud seda, et mingi küsimuse lahendamisel olete avastanud lünga või vasturääkivuse seadusest?**

a) jah – 1 (10%) (täpsustused: seotud politseiliste dokumentidega)

b) ei – 7 (70%)

c) vastamata – 2 (20%)

**18. Kas on muid probleeme (peale võimalike seaduselünkade), mille tõttu Teie töö ei ole nii efektiivne nagu see võiks olla?**

a) jah – 5 (50%) (täpsustused: puudub koostöö erinevate institutsioonide vahel; info sulg; vanemate ükskõiksus või suutmatuse; ühiskonna vähene huvi probleemsete noorte vastu; ennetustöö koordineerija puudumine omavalitsuses; sihipärase tegevuse ning süsteemi puudumine; puuduvad head võimalused laste rehabilitatsiooniks; vähe lastepsühhiaatreid; meedias vähene ennetustööalane kajastus; ennetustööd tegevate ametnike vähesus; valdkonna spetsialistide rollide ebaselgus)

b) ei – 4 (40%)

c) vastamata - 1 (10%)

**19. Mis on Teie arvates Eesti ja/või Pärnu linnas/piirkonnas alaealiste kuritegevuse ennetamise alastes valdkondades hästi korraldatud või reguleeritud? Palun tooge 2 näidet:**

a) erinevate rahastute olemasolu; Pärnu Õppenõustamiskeskus; noorel on võimalus abi saamiseks; suurtes linnades (nt Tallinn) on suuremad võimalused noorte toetamiseks ja abiks; hea koostöö kohaliku omavalitsuse ja noorsoopolitsei; politsei poolt korraldatavad ennetusprogrammid;

b) tagatud I tasandi kooli sotsiaalnõustamine ja varajane märkamine; noortekeskuses saab rakendada korraldusmeeskondadesse ja projektidesse ühiskondlik kasuliku töö tegijaid; hea koostöö politseiga; ohvriabi; koostöö erinevate asutuste vahel.

**20. Kui soovite veel midagi lisada, tehke seda palun siin.**

Maakonnas tehtav ennetustöö võiks koonduda andmestikuga, et tagada terviklik ülevaade ja vältida dubleerimist või puudujääke sihtrühmadeni jõudmisel; Pärnu linnas toimib võrgustiku töö väga hästi, väikeses linnas lihtsam töötada kuna ametnikud tunnevad ja usaldavad üksteist.

Täna!

Kui Teil on veel kommentaare, arvamused või ettepanekuid alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelevate asutuste ja organisatsioonide kohta Pärnu linnas, on need teretulnud e-posti aadressil [kadi.talts@mail.ee](mailto:kadi.talts@mail.ee)



## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina Kadi Talts

(sünnikuupäev: 16.01.1986.a.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

**ALAEALISTE KURITEGEVUSE SOTSIAALSEST ENNETAMISEST,**

mille juhendaja on Silvia Kaugia,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, 06.05.2013.a.